

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Правове регулювання представництва в цивільному праві України

студентки 2 курсу 8 м групи
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації

«Цивільне право і процес»

Терещенко Анастасії Вікторівни

Науковий керівник

к.ю.н.

Коротка Наталія Олександрівна

Гарант освітньої програми,

д.ю.н, проф.

Примак Володимир Дмитрович

Київ-2018

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І. ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА.....	8
1.1. Поняття та зміст представництва за цивільним законодавством України.....	8
1.2. Підстави виникнення представництва.....	21
РОЗДІЛ ІІ. ВИДИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ.....	32
2.1. Представництво за законом.....	32
2.2. Комерційне представництво.....	45
2.3. Представництво за довіреністю.....	59
РОЗДІЛ ІІІ. ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА ДОВІРЕНІСТЮ.....	73
3.1. Припинення представництва за довіреністю.....	73
3.2. Скасування довіреності.....	81
3.3. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю.....	86
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101
ДОДАТОК.....	112

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЦК України – Цивільний кодекс України

ЦПК України – Цивільно-процесуальний кодекс України

СК України – Сімейний кодекс України

ГК України – Господарський кодекс України

ЄС – Європейський Союз

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Україна сьогодні знаходиться на шляху становлення найбільш оптимальної моделі наближення українського права до стандартів країн Європейського Союзу (далі – ЄС). Обрання Україною проєвропейського вектора розвитку породжує нові виклики у сфері права. З огляду на це гостро постає проблема вибору шляхів подальшого розвитку інституту представництва, зокрема необхідність закріплення дієвих механізмів реалізації його регулятивного потенціалу в сучасних умовах на рівні новітнього цивільного законодавства України, а також практики його застосування.

Подальша інтеграція України у європейський та світовий простір потребує створення для громадян України таких умов життя, які б розширили можливості набуття, реалізації та захисту суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. А запорукою розвитку такого суспільства саме і є інститут представництва.

На сьогодні представництво це один із інститутів цивільного права, за допомогою якого учасники цивільного обороту можуть брати участь у цивільних відносинах через представника, який вчиняє правочини від імені та в інтересах особи, яку він представляє.

Дослідження значення, ролі та механізму правового регулювання представницьких відносин має вагоме значення для розвитку не лише цивільного, а й інших галузей права. Будучи інститутом цивільного права, представництво отримує розвиток у багатьох інших галузях права: цивільному процесуальному, трудовому, сімейному тощо. Тому природно, що цей інститут залишається стабільно актуальним для наукового пошуку і нині.

У вітчизняному праві дослідженню проблем представництва та суміжних із ним інститутів приділяли увагу Л. М. Баранова [7], І. А. Бірюков [2, 16], В. І. Борисова [7], Л. Д. Будзан [18, 80], В. А. Васильєва [28], І. Я. Верес [35], І. О. Гелецька [32], О. В. Дзера [1], А. С. Довгерт [34], І. Ю. Доманова [55], І. Жилінкова [69], О. Л. Зайцев [5], Ю. О. Заїка [16], В. О. Кучер [4], І. М. Кучеренко [21], І. Я. Климовська [38, 42], Н. С. Кузнєцова [1], Р. А. Майданик [1, 29], З. В.

Ромовська [30], І. В. Спасибо-Фатеева [7, 70], Є. О. Харитонов [11, 12, 13, 17, 39, 47, 53, 54], О. І. Харитонova [39], В. В. Цюра [57, 85, 86, 87], Я. М. Шевченко [3, 14], С. І. Шимон [90], Р. Б. Шишка [15], Г. Б. Яновицька [4], В. Л. Яроцький [7], М. М. Ясинок [89] та інші вчені.

Праці названих дослідників заклали підвалини розуміння специфіки представницьких відносин та сформулювали базові підходи до правового регулювання таких відносин. Однак, не зважаючи на це, деякі теоретичні положення, пов'язані темою нашого дослідження, залишились спірними. Це пов'язано, в першу чергу, з протиріччями в системі актів цивільного законодавства та законодавства інших галузей, що регулюють відносини представництва. Наукові публікації, що висвітлюють проблеми окремих видів представництва чи деякі аспекти правового регулювання представницьких відносин, також повною мірою не охоплюють розгляд зазначеної проблеми.

Таким чином, необхідність удосконалення інституту представництва в цивільному праві, наявність недоліків у його правовому регулюванні та відсутність ґрунтовних наукових розробок з цієї проблематики обумовлюють актуальність комплексного дослідження представництва в цивільному праві України.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у комплексному теоретичному аналізі інституту представництва в цивільному праві України, а саме: визначення його поняття, правової природи, встановлення особливостей окремих видів представництва та ефективності їх реалізації в положеннях цивільного законодавства України.

Для досягнення поставленої мети у дослідженні необхідно вирішити такі основні завдання:

- визначити сутність та особливості представництва в цивільному праві
- окреслити характерні риси представництва та сформулювати його поняття;
- визначити підстави виникнення правовідносин представництва в цивільному праві;
- визначити види представництва в цивільному праві України та дати правову

характеристику окремих видів;

- проаналізувати підстави та особливості припинення представництва за довіреністю;
- визначити підстави та особливості скасування довіреності;
- визначити особливості припинення представництва у разі відмови представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю;
- опрацювати напрямки вдосконалення законодавства, яке регламентує представництво в цивільному праві.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають при здійсненні представництва.

Предметом дослідження є правове регулювання представництва в цивільному праві України.

Методи дослідження. З огляду на поставлені мету й завдання дослідження та з урахуванням його об'єкта і предмета, в роботі застосовується комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, а саме: діалектичний метод використовується при системному дослідженні ключових правових категорій інституту представництва; формально-логічний метод використовується при визначенні ключових характеристик, ознак та змісту поняття представництва, а також підстав виникнення та припинення представницького правовідношення; догматичний метод знайшов застосування під час вивчення різних існуючих доктринальних підходів до розуміння представницьких правовідносин та їх елементів, змісту поняття «представництво». Системно-функціональний використовувався при визначенні основних правових засад правового регулювання відносин представництва.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні і систематизації уявлень про інститут представництва в цивільному праві України, а саме: визначення його поняття, правової природи, встановлення особливостей окремих видів представництва та ефективності їх реалізації в положеннях цивільного законодавства України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст у багатьох аспектах доповнює наукові дослідження з питань функціонування інституту представництва. Зібраний матеріал і узагальнення можуть бути використані для підготовки узагальнюючих праць, при підготовці лекційних занять та спецкурсів у вищих навчальних закладах.

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Повний обсяг роботи становить 114 сторінок. Список використаних джерел, який нараховує 105 найменування, викладено на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА

1.1. Поняття та зміст представництва за цивільним законодавством України

На сьогоднішній день інститут представництва посідає важливе місце у системі здійснення захисту цивільних прав. Адже фізичні та юридичні особи можуть вчиняти правочини як на власний розсуд і власними діями, так і за допомогою інших осіб саме через інститут представництва.

Зміни, які відбулися за останні роки у суспільному та громадському житті країни, обумовили істотне збільшення значення інституту представництва, так як він є вигідною правовою формою встановлення правовідносин між суб'єктами, оскільки забезпечує можливість особам в окремих випадках скористатися послугами інших осіб – представників [85, с. 556].

Завдяки представництву стає можливим реалізація цивільних прав недієздатними та малолітніми особами. Необхідність представництва зумовлена також тим, що інколи громадянин внаслідок тривалої відсутності, хвороби, браку часу чи кваліфікації не має можливості особисто отримати заробітну плату, пенсію, поштовий переказ, керувати транспортним засобом, продати чи купити квартиру, кваліфіковано виступити у суді. У цих випадках допомогу йому надає представник [28, с. 363].

Вважаємо, що одним із найважливіших завдань правової науки є удосконалення вже існуючого та створення нового понятійного апарату, який є основою для подальшого розвитку теорії та практики, зокрема цивільного права. Цим підтверджується актуальність теоретико-правового дослідження поняття представництва та визначення його основних ознак у сучасному цивільному праві.

Під представництвом зазвичай розуміється вчинення однією особою,

представником, у межах наявних у нього повноважень правочинів та інших юридичних дій від імені та в інтересах іншої особи, яку представляють (довіритель) [85, с. 557].

За допомогою представництва можуть здійснюватися як майнові, так і окремі особисті немайнові права. Так, автор твору може через представника оформити і подати заяву на реєстрацію авторського права на твір.

У доктрині саме поняття представництва є дискусійним. В юридичній науці визначення понять зумовлюється складністю і неоднозначністю багатьох явищ. У сучасній цивілістичній науці автори по-різному визначають термін «представництво». Межі трактувань поняття представництва простягаються від лаконічних формулювань до складних теоретичних переобтяжених конструкцій.

Так, наприклад, Г.Б. Яновицька під представництвом розуміє правовідношення, яке виникає між представником та особою, яку він представляє [86, с. 98].

У відомому вітчизняному академічному виданні з цивільного права України автори підкреслюють, що під представництвом зазвичай розуміється вчинення однією особою (представником) у межах наявних у нього повноважень правочинів та інших юридичних дій від імені та в інтересах іншої особи, яку представляють (довіритель) [87, с. 555].

Такі визначення цього поняття є загальними. Проте вони не розкривають сутності й особливостей представництва.

Інший вітчизняний вчений І. А. Бірюков визначає представництво як правовідношення, відповідно до якого одна сторона (представник) на підставі набутих нею повноважень виступає і діє від імені іншої особи, яку представляє, створюючи, змінюючи або припиняючи безпосередньо для неї цивільні права й обов'язки [90, с. 225].

Зазначене визначення за своєю сутністю досить наближене до легальної дефініції представництва, а саме ст. 237 ЦК України [2].

Я.М. Шевченко розкриває це поняття, деталізуючи підстави виникнення представництва. На думку авторки, під представництвом у цивільному праві слід

розуміти правовідношення, відповідно до якого правочини, що вчиняються однією особою (представником) від імені іншої особи, яку представляють відповідно до повноважень, що ґрунтуються на довіреності, законі, акті органу юридичної особи та з інших законних підстав, безпосередньо створюють, змінюють, припиняють цивільні права й обов'язки особи, яку представляють [82, с. 363].

Як слушно зазначає О. В. Пантелишина, під представництвом варто розуміти відносини, які виникають на підставі довіреності, вказівки закону або акта уповноваженого на те державного органу чи органу місцевого самоврядування, що містять суб'єктивне право однієї особи (представника) здійснювати юридичні дії щодо виникнення, зміни і припинення прав та обов'язків особи, яку представляють (від її імені), стосовно третіх осіб і нести відповідальність за ці дії перед особою, яку представляють [66, с. 72].

У зв'язку з цим варто зауважити, що попри багатство дефініцій представництва, на сьогодні найбільшого поширення в доктрині цивільного права набула концепція, за якою представництво кваліфікується як організаційно-правові відносини. Автором цієї концепції є відомий цивіліст О. О. Красавчиков [9, с. 50], який у своїх працях обґрунтував сутність, види та правову природу організаційних відносин. На сьогодні концепція організаційних відносин набула в цивільному праві значного поширення. Серед сучасних цивілістів прихильниками цієї концепції є Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, О.Л. Невзгодіна, К.І. Скловський, Ю.Б. Носкова, К.О. Кірсанов та інші вчені.

Отже, представництво є однією з форм здійснення громадянами та юридичними особами належних їм цивільних прав та обов'язків.

Згідно зі ст. 237 ЦК України представництво є правовідношенням, відповідно до якого одна сторона (представник) забор'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє [2].

Згідно з цим, представництво характеризується наступними ознаками:

- цивільні права та обов'язки належать одній особі, а здійснюються безпосередньо іншою;

- представник вчиняє певні юридичні дії (вчинення виключно фактичних (не юридичних) дій представництвом не охоплюється);
- представник діє не від свого імені, а від імені іншої особи;
- представник діє виключно в межах наданих йому повноважень;
- правові наслідки настають не для представника, а для особи, яку він представляє [44, с. 8].

Отже, однією з особливостей представницьких відносин є те, що представник може мати право або бути зобов'язаним укласти правочини від імені іншого суб'єкта. Це залежить від виду представництва.

При представництві, заснованому на довіреності, представник не зобов'язаний, а уповноважений вчинити правочини від імені та і в інтересах довірителя, оскільки видача довіреності - односторонній правочин, юридична чинність якого залежить винятково від довірителя. Для того, щоб довіреність була реалізована, необхідне зустрічне волевиявлення представника, що виражається у вчиненні дій, щодо яких він уповноважений за довіреністю [77].

Іншою особливістю відносин представництва науковці визначають те, що представник, хоча і безпосередньо вчиняє правочин, проте не стає його стороною. Права та обов'язки за правочином, укладеним представником, виникають не у нього, а у особи, яку він представляє, за умови, що правочин укладений представником у точній відповідності з вимогами цієї особи і при цьому представник не перевищив свої повноваження, передбачені законом, договором, довіреністю або іншою підставою представництва [77].

Діючи в чужих інтересах, представник зобов'язаний максимально слідувати інтересам тієї особи, інтереси якої він представляє, а після укладення правочину - передати йому усе одержане за цим правочином, як стороні за правочином. З іншої сторони, особа, яку представляють, зобов'язана створити для представника умови для досягнення необхідного правового результату, забезпечити представника документами та матеріальними ресурсами, необхідними для виконання доручення. Зазначене не стосується представництва за законом, яке хоча і здійснюється в багатьох випадках повністю або частково за рахунок майна

підопічного, проте підстави повноважень представника щодо якого впливають з самого юридичного факту батьківства, усиновлення, призначення опікуном. Тому законний представник, як правило, не потребує якогось особливого дозволу на вчинення правочинів [28].

Варто зазначити, що представництво є системою, що включає правовідносини:

- між тим, кого представляють, і представником (внутрішні правовідносини представництва);
- між тим, кого представляють, і третьою особою;
- між представником і третьою особою [44, с. 10].

При цьому внутрішні відносини представництва складаються між тим, кого представляють, і представником, зумовлюючи виникнення у того, кого представляють, прав і обов'язків внаслідок діяльності представника. Для цих відносин характерним є те, що вони, по-перше, спрямовані на упорядкування правових зв'язків між тим, кого представляють, і третьою особою, тобто мають характер організаційних майнових правовідносин; по-друге, мають щодо цих зв'язків службовий (допоміжний) характер; по-третє, виникають і реалізуються не в інтересах того, хто вчиняє дії (представника), а з метою здійснення інтересу того, кого представляють [77].

А отже, зовнішні відносини представництва бувають двох видів:

- відносини між представником і третіми особами, які мають організаційний характер;
- правові відносини між тим, кого представляють, і третіми особами, встановлення яких є результатом дій представника.

У силу зовнішніх правовідносин представництва представник зобов'язаний інформувати третю особу про представницький характер своєї дії (інформаційний обов'язок), а також надати докази наявності і змісту повноваження. Невиконання першого обов'язку покладає юридичні наслідки дій представника стосовно третьої особи безпосередньо на представника, невиконання другого обов'язку — може призвести до небажання третіх осіб мати справу з представником, тобто

перешкоджає реалізації повноваження [77].

Внутрішні та зовнішні відносини представництва розмежовує абсолютна більшість вчених. Однак внутрішніми правовідносинами представництва, як правило, називають батьківське, з опіки, зобов'язання з надання послуг (доручення, експедиція), тобто правовідносини, які не є відносинами представництва, а виступають в якості передумови його виникнення і тому не можуть включатися в структуру представництва «у чистому вигляді».

Внутрішні відносини представництва складаються між особою, яку представляють і представником, обумовлюючи виникнення прав і обов'язків у результаті діяльності представника. Ці відносини мають особистий характер і є підставою представництва. Для внутрішніх відносин представництва характерно те, що вони:

- а) спрямовані на виникнення, зміну або припинення правових зв'язків між особою, яку представляють, і третьою особою;
- б) носять по відношенню до цих зв'язків службовий (допоміжний) характер;
- в) виникають і реалізуються не у власних інтересах, а з метою здійснення інтересів особи, яку представляють [85, с. 560].

Визначення зовнішньої сторони представництва характеризується значними розбіжностями.

Одні вчені вважають, що зовнішня сторона представництва виражається у правовідношенні між особою, яку представляють, та третьою особою [45, с. 155]. Але правовий зв'язок між цими суб'єктами, змістом якого є права та обов'язки, що виникають з укладеного представником правочину, – результат здійснення представництва і тому до складу правовідносин, спрямованих на досягнення цього результату, входити не може. Права та обов'язки, що встановлені правочином, виникають у особи, яку представляють, а не у представника, і стороною тут є не останній, а перший [82, с. 482].

На думку інших науковців, як внутрішні так і зовнішні правовідносини складаються між представником та особою, яку представляють. Змістом зовнішніх правовідносин вони називають обов'язок особи, яку представляють,

перейняти на себе права та обов'язки за правочином, який вчиняється представником в межах повноважень, та відповідне йому право представника вимагати цього від особи, яку представляють [90, с. 252]. Ця концепція також викликає заперечення. Необхідність поділу правових зв'язків між одними та тими ж суб'єктами на внутрішні та зовнішні не отримує обґрунтування. Зовнішні правовідносини відрізняються від внутрішніх саме тим, що в них беруть участь треті особи.

Існує також думка, що зовнішні правовідносини складаються між представником та третьою особою «в процесі укладання відповідного правочину або здійснення іншої юридичної дії» [80, с. 212].

Є.О. Харитонов в структурі представництва виділяє:

- 1) внутрішні правовідносини між представником та особою, яку представляють, в силу реалізації яких представник наділяється повноваженнями;
- 2) зовнішні – між представником та третьою особою в процесі укладання правочину або здійснення іншої юридичної дії;
- 3) правовідносини між особою, яку представляють, та третьою особою – як результат реалізації внутрішніх та зовнішніх відносин [80, с. 212].

Представництво необхідно відрізнити і від нового для цивільного права інституту управління майном. Насамперед, відмінні моменти полягають у наступному. «Підставою виникнення відносин із управління майном є договір як юридичний факт», для представництва договір не є єдиною підставою виникнення, оскільки окрім останнього такими можуть бути народження дитини, посвідчене в установленому законом порядку, призначення опікуном, адміністративний акт. Предметом договору управління є вчинення управителем будь-яких юридичних та фактичних дій (розпорядження майном, агентські послуги, ведення рахунків для власників цінних паперів та управління голосуючими акціями, представницькі послуги щодо майна довірителя, послуги зберігання тощо) в інтересах вигодонабувача, для представництва характерним є вчинення виключно юридичних дій [83, с. 174].

Управління майном - це один із видів підприємницької діяльності, оскільки

спрямоване на отримання прибутку. У зв'язку з цим «...в якості довірчого управителя може виступати лише професійний учасник майнового обігу – індивідуальний підприємець або комерційна організація» [83, с. 91]. Ми не можемо такого сказати про представника, оскільки закон, за загальним правилом, висуває вимоги лише щодо достатнього обсягу його дієздатності, і найчастіше в якості представника виступає фізична особа. Існує ще один особливий момент, який неможливо обійти увагою: договір управління майном передбачає здійснення будь-яких дій управителем від власного імені, що не є властивим для представництва.

Не потрібно шукати елементів представництва і у договорі комерційної концесії. Вказаний договір характеризується тим, що одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг [2]. Навіть якщо взяти до уваги надання однією особою іншій можливості користуватися певними правами, останнє не дозволяє правовідносини, що виникають при укладанні договору комерційної концесії називати представницькими, тобто такими в яких одна сторона має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.

За критерієм вияву волі при укладенні угод представник відрізняється і від рукоприкладчика (від «руку приклав»), тобто особи, яка лише допомагає в оформленні правочину підписує його за особу, яка не може це зробити власноруч в силу якої-небудь поважної причини [84, с. 170]. Виконується таке прохання в присутності громадянина, що укладає правочин, який сам висловлює волю на укладення правочину. Своїм підписом рукоприкладчик лише підтверджує цей факт. Таким чином, він не тільки не представник, але і не посланець.

Щодо предмета представництва, то ним є вчинення представником правочинів у інтересах і за рахунок особи, яку він представляє.

У відносинах представництва беруть участь три суб'єкти: особа, яку представляють (довіритель), представник і третя особа, з якою у довірителя

виникає правовий зв'язок завдяки діям представника.

Представниками можуть бути фізичні особи, які мають достатній обсяг дієздатності. За загальним правилом, це повнолітні, тобто особи, що досягли 18-річного віку. Крім того, як представники можуть виступати також особи, що досягли трудового повноліття, тобто шістнадцяти років (наприклад, при прийомі на роботу продавцем неповнолітнього, який досяг шістнадцяти років). Представниками не можуть бути особи, що перебувають під опікою або піклуванням [77].

Не вважається представником особа, яка хоч і діє в чужих інтересах, але виступає від власного імені, а також особа, уповноважена на ведення переговорів щодо можливих у майбутньому правочинів [2]. Таке правило логічно пов'язане з положеннями ч. 1 ст. 238 ЦК України [2], згідно якому представник має діяти від імені того, кого представляє, і ст. 239 ЦК України [2], згідно якій правочин, вчинений представником, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє [77].

Третьою особою, з якою довіритель (особа, яку представляють) укладає цивільний правовий договір або вчиняє інший правочин, може виступати також будь-який суб'єкт цивільного права [2].

Щоб дії представника створили юридичні права і обов'язки для того, кого представляють, необхідно, щоб представник мав відповідні повноваження. Повноваження дає представнику можливість діяти від імені особи, котру він представляє, визначає зміст і межі таких дій, тобто виступає як вид і міра можливої поведінки - немайнове цивільне право. Основний елемент цього складного за структурою права — повноваження на власні позитивні дії, тобто можливість представника діяти певним чином від імені особи, котру він представляє. Але, як і кожне суб'єктивне право, повноваження також включає можливість вимоги, у цьому випадку — право вимагати від того, кого представляють, прийняття на себе юридичних наслідків дій, що здійснені в межах повноваження. Носієм повноваження є представник, тому захист повноваження шляхом скарги, подання позовів про визнання повноваження, про припинення дій,

що його порушують, здійснюється представником від свого імені і не потребує особливого повноваження [77].

Право на здійснення правочинів від імені іншої особи ґрунтується на різних юридичних фактах, з якими закон пов'язує виникнення повноваження. Зокрема, представництво може виникати на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства. Наприклад, виникнення повноважень закон пов'язує з фактом спільного господарювання, спільності майна: при здійсненні одним з подружжя правочинів для спільного сімейного господарства, він виступає як особа, що діє також від імені і в інтересах другого з подружжя, бо згода останнього на здійснення такого правочину припускається [2]. Більш докладніше це питання буде розглядатися у наступному підрозділі дослідження.

Вчинення правочину представником означає його укладення шляхом підписання або виконання інших дій, достатніх для виникнення правових наслідків у вигляді набуття, зміни, припинення цивільних прав та обов'язків особи, яку він представляє. У випадках, прямо передбачених правочином або законом, вчинення правочину може передбачати його укладення і виконання, тобто здійснення юридичних і фактичних дій, спрямованих на виконання зобов'язання або здійснення права відповідно до умов правочину. Тому вчинення правочину представником означає його укладення належним чином, а в прямо передбачених правочином або законом випадках - і його виконання на визначених умовах [85, с. 561].

Однак слід зазначити, що не всякі угоди можуть бути вчинені представником. Зокрема, ч. 1 ст. 238 ЦК України [2] вказує, що представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє. Але це не означає, що опікун, призначений малолітньому, призначений малолітньому, призначений малолітньому може вчиняти лише дрібні побутові правочини. Навпаки, він ніби доповнює недостатню дієздатність малолітнього, а тому може вчиняти за останнього будь-які правочини, крім тих, що заборонені законом [29].

Крім того, не допускається укладання через представника правочину, який за своїм характером може вчинятися тільки особисто, а також інших правочинів, вказаних в законі. Наприклад, договір довічного утримання, заповіт, трудовий договір, реєстрація шлюбу, всиновлення тощо - це ті юридичні дії, які мають здійснюватися лише особисто [2].

Відносини між особою, від імені якої діє представник, та представником можуть бути цивільно-правовими (ґрунтуються на цивільно-правовому договорі, виникають з інших підстав, визначених ст. 237 ЦК), трудо-правовими (ґрунтуються на трудовому договорі) або іншими [85, с. 562].

Правила глави 17 ЦК України [2] можуть поширюватися за аналогією права на приватноправові відносини представництва іншої галузевої приналежності, якщо це не суперечить сутності відносин представництва та закону, який регулює відповідні відносини.

Не можуть поширюватися ці норми на відносини, що виникають у процесі здійснення особистих немайнових прав, коли допускається залучення представника.

Так, ч. 4 ст. 285 ЦК України [2] допускає можливість присутності при дослідженні причин смерті фізичної особи не тільки членів її сім'ї, а й уповноважених ними осіб.

Однак законодавство не містить правил щодо порядку оформлення повноважень на дії під час здійснення майнових прав, що не пов'язані з вчиненням правочинів, та особистих немайнових прав. У цьому заслуговує на увагу обґрунтована в літературі позиція про доцільність у таких випадках застосування, за аналогією, правила про представництво [77].

Положення ЦК України [2] про представництво поширюються тільки на представництво, в силу якого мають здійснюватися правочини. Вони не поширюються на представництво, що здійснюється в судах.

Отже, всі юридичні дії представник зобов'язаний здійснювати в інтересах того, кого представляє. Тому, з метою захисту цивільних прав та інтересів того, кого представляють, законом встановлена заборона укладення угоди

представником відносно себе особисто або відносно іншої особи, представником якої він одночасно є.

Наприклад, опікун не може укласти угод зі своїм підопічним, а також представляти його при укладенні угод або веденні судової справи між підопічним і своїми близькими родичами. Але у деяких випадках при згоді тих, кого представник одночасно представляє, такі дії можуть бути допущені. Така ситуація передбачена ст. 243 ЦК України [2], ч. 3 якої встановлює, що комерційне представництво одночасно кількох сторін правочину допускається за згодою цих сторін та в інших випадках, встановлених законом.

Отже, метою представництва можна вважати здійснення представником угод та інших юридичних дій в інтересах і за рахунок особи, яку він представляє.

Крім того, все вищезазначене дозволяє зробити висновок, що під представництвом варто розуміти правовідношення, що є необхідним для досягнення кінцевого результату представництва – встановлення (зміну, припинення) правових зв'язків через юридичні дії представника безпосередньо між особою, яку представляють, та третьою особою.

Обов'язкам представника відповідають суб'єктивні права третіх осіб вимагати їх виконання. Наслідком недотримання другого обов'язку може бути відмова третіх осіб мати справу з представником. Якщо ж останній взагалі не доведе до їх відома, що він діє від імені особи, яку представляє, а вони не знали і не повинні були знати про це, треті особи мають право вважати правочин укладений з самим представником і вимагати від нього виконання усіх обов'язків, що виникають з правочину. «Якщо виникне спір між третьою особою та представником стосовно того, від власного імені виступав останній чи від чужого, має діяти презумпція укладання правочину з самим представником, і останній має довести те, що він діяв від імені особи, яку представляє, і що треті особи, укладаючи правочин, мали про це знати» [81, с. 596].

Підводячи підсумок, зазначимо, що цивільне право є базовою галуззю у сфері правового регулювання відносин представництва, що тісно взаємодіє з іншими приватними та публічними галузями права. Необхідно констатувати той

факт, що інститут представництва має універсальний, комплексний, полігалузевий характер, що підтверджується наявністю норм щодо представництва в трудовому, сімейному, земельному, цивільному процесуальному, господарському процесуальному, кримінальному процесуальному праві, а також в адміністративному судочинстві.

Визначення поняття представництва зумовлено складністю і неоднозначністю багатьох явищ. Тому, у доктрині саме це поняття є дискусійним. Попри багатство дефініцій представництва, на сьогодні найбільшого поширення в доктрині цивільного права набула концепція, за якою представництво кваліфікується як організаційно-правові відносини.

Аналізуючи сутність та особливості представництва, загальними його ознаками можна вважати те, що представник вчиняє правомірні юридично значимі дії у визначених межах в інтересах іншої особи, які породжують, змінюють і припиняють цивільні права й обов'язки цієї особи, яку він представляє; ці дії вчиняються лише щодо третіх осіб, які проінформовані про те, що мають справу з представником; поінформованість довірителя щодо вчинених представником правочинів та юридичних дій.

Цивільним законодавством встановлено, що представником вчиняється правочин (ст. 239 ЦК України). Вважаємо, що положення цієї статті має бути доповнене, адже, з точки зору змісту відносин представництва, підставами їх створення, зміни чи припинення можуть бути не лише правочини, а й інші юридичні дії (і закон, і акт органу юридичної особи, а також інші підстави цивільного законодавства).

З огляду на вищесказане можна сформулювати наступне визначення представництва, яке б повністю розкривало сутність та особливості представництва, а саме: це цивільне організаційне правовідношення, в якому особа (представник) в межах наданих йому повноважень вчиняє правочини та інші правомірні юридично значимі дії від імені та в інтересах іншої особи (принципала) щодо третіх осіб, тим самим створюючи, змінюючи або припиняючи їх цивільні права та обов'язки, а також несе відповідальність перед

особою, яку представляє.

1.2. Підстави виникнення представництва

До підстав виникнення представництва відносять ті юридичні факти, «з якими закон пов'язує визнання однієї особи представником іншої до початку її діяльності в якості такої», тобто ті юридичні факти, в силу яких виникають правовідносини представництва [29, с. 296].

Правовідносини та суб'єктивне право як елемент їх змісту можуть виникати лише при наявності певного юридичного факту (складу). Юридичні факти є реально існуючими фактами і тому мають вплив на суспільні відносини. Норма права впливає на поведінку людини через юридичні факти. Пов'язуючи з передбаченими законом фактами виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків, закон тим самим впливає на суспільні відносини, що ним регулюються. Юридичними фактами є події, вчинки людей, з якими норма права пов'язує виникнення прав та обов'язків, тобто з настанням певних наслідків [81, с. 622].

Класифікація фактів, з якими закон пов'язує виникнення, зміну або припинення прав та обов'язків, проводиться за ознакою відношення їх до волі людини. Юридичні факти в залежності від наявності в них прояву волі діляться на дві групи: юридичні події та юридичні дії. Останні в свою чергу поділяються на юридичні акти та юридичні вчинки. Не вольовий характер подій не можна розуміти спрощено, у тому розумінні, що вони взагалі ніколи не викликаються діяльністю людини. Вольові акти можуть служити причиною не тільки вчинення дій, але і настання подій [34, с. 12].

Ця класифікація є відправною у визначенні сутності та юридичної природи кожного окремого юридичного факту.

ЦК України у п. 3 ст. 237 [2] встановлює основні підстави виникнення представництва. Ними є договір, закон, акт органу юридичної особи та інші підстави, встановлені актами цивільного законодавства.

Дати характеристику підставам виникнення представництва доцільно з тією метою, що останні допомагають вірно класифікувати представництво на види, залежно від певної ознаки.

А. Кузьмішин називає підстави виникнення представництва основним (хоча і не єдиним) критерієм для класифікації останнього. В якості підстав виникнення представництва та повноваження він називає: по-перше, уповноваження, односторонній правочин, спрямований на виникнення представництва і повноваження, який може бути вчинений словесно, усно або письмово (проста чи кваліфікована форма), а також шляхом вчинення конклюдентних дій, якщо тільки цивільне законодавство не передбачає необхідність вчинення уповноваження у певній формі, поставивши при цьому у пряму залежність дійсність правочину від його форми; по-друге, акт уповноваженого на те державного органу чи органу місцевого самоврядування; по-третє, інші юридичні факти, аніж уповноваження та акт державного органу чи органу місцевого самоврядування, вказані у цивільному законодавстві в якості підстав виникнення представництва та повноваження [62, с. 27].

При обов'язковому представництві, яке встановлюється або за прямою вказівкою закону, або на основі розпорядчого акту, що видається відповідно до закону, сам закон визначає і повноваження представника. Зокрема, повноваження опікуна встановлені ст. 67 ЦК України [2]. Тому у таких випадках воля представника формується волею законодавця, а не особи, яку представляють, яка, як особа недієздатна, не володіє юридично значущою волею. Однак, якщо недієздатні не володіють юридично значущою волею, то вони, володіють юридично значущими інтересами, з якими і повинен рахуватися опікун у своїй діяльності. У відповідності з інтересами підопічних закон визначає повноваження опікуна. Таким чином вольові акти опікуна знаходяться у прямій залежності від інтересів підопічного та прямої вказівки законодавця.

Тому підставою обов'язкового представництва можна вважати народження дитини, посвідчене належним чином (кровна спорідненість). Вказаний факт є підставою виникнення представництва між батьками та дітьми [3].

Право на представництво у відношенні до своїх дітей належить кожному з батьків в однаковій мірі і повинне здійснюватися, як і інші права у стосунку дітей, за взаємною згодою батьків. Однак представницькі дії одного з батьків можуть бути оспорені іншим лише з посиланням на порушення інтересів дитини, але не на тій підставі, що вчинені без згоди іншого з батьків. Усиновлення (удочеріння) за своїми наслідками прирівняне до кровної спорідненості. Між усиновителем та усиновленим виникають такі самі правовідносини, як між батьками та дітьми, у тому числі і правовідносини по представництву [3].

До обов'язкового представництва, яке окрім вказівки закону передбачає ще наявність адміністративного акту, можна віднести інститут опіки.

Призначення опікуна малолітній дитині або недієздатній особі породжує правовідносини представництва між опікуном та зазначеними особами [2].

Призначення опікуна над майном, яке знаходиться не за місцем проживання підопічного, над майном особи, визнаної безвісно відсутньою, та призначення опікуна над спадковим майном є підставами виникнення представницького правовідношення за участю опікуна та власника майна (спадкоємців).

Правовідносини представництва в силу зазначених фактів завжди виникають як умова реалізації іншого правовідношення (батьківського або з опіки), яке включає обов'язок представника виступати на захист прав та інтересів підопічного або обов'язок управляти майном.

ЦК України [2] містить новий правовий інститут, норми якого надають право дієздатній фізичній особі, яка за станом здоров'я не може самостійно здійснювати свої права та обов'язки, обрати собі помічника [2]. Призначення помічника – особлива форма піклування, відповідно до якої орган опіки та піклування на прохання повнолітньої дієздатної особи, яка не здатна за станом здоров'я самостійно здійснювати та захищати свої права і виконувати обов'язки, призначає йому помічника.

Аналіз зазначеної норми дозволяє зробити висновок, що у даному випадку має місце законне представництво, яке засноване на законі та адміністративному акті, оскільки за заявою заінтересованої особи, яка потребує допомоги, ім'я її

помічника реєструється органом опіки та піклування, що підтверджується відповідним документом.

Відповідно до цієї ж статті помічник має певне коло повноважень, зокрема, вчиняти дрібні побутові правочини, одержувати пенсію, заробітну плату, аліменти, поштову кореспонденцію, представляти особу в органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, та організаціях, діяльність яких пов'язана з обслуговуванням населенням. Ці дії він може вчиняти, виходячи із змісту норми, на основі виданого органом опіки і піклування документу. Але оскільки помічник призначений дієздатній особі, то всі інші правочини, наприклад, по розпорядженню майном, належним підопічному, він може вчиняти на підставі укладених між ними договору доручення або договору управління майном [2].

Окрім законного представництва, законодавець передбачає й випадки виникнення відносин добровільного представництва. Такий вид представництва виникає на підставі укладеного договору доручення або з іншої підстави [2]. У цьому випадку обсяг повноважень такого договірної представника визначається, виходячи із обсягу прав, які надані договором чи іншою підставою.

Добровільним є представництво від імені дієздатної особи, яка використовує послуги представника для вчинення правочину на власний розсуд, одночасно володіючи здатністю самостійного його укладання.

У науці цивільного права не існує єдиної думки про підстави добровільного представництва, а терміни, які використовуються при висвітленні цього питання, використовуються у різних, інколи взаємовиключних один одного значеннях.

Висловлено думку про те, що підставами добровільного представництва є одні юридичні факти, а підставами повноваження – інші. Зокрема, одними науковцями відноситься до підстав представництва угоду про представництво (у тому числі договір доручення), а підставою повноваження названо видачу довіреності [84, с. 198].

За іншою точкою зору, підстави представництва та підстави повноваження такі самі [31, с. 104]. Правовідношення між особою, яку представляють, та

представником, зазначає О.А. Красавчиков виникають «при наявності певного юридичного факту (угода сторін, адміністративний акт та ін.), з наявністю якого закон пов'язує виникнення повноваження у представника та обов'язку у особи, яку представляють» [60, с. 54].

При добровільному представництві внутрішнє правовідношення виникає, як правило, в силу угоди сторін, зокрема, договору доручення. В ст. 1000 ЦК України [2] зазначається лише про обов'язок повіреного вчинити юридичні дії від імені довірителя і не згадується про право вчинити такі дії, тобто про повноваження.

Як вже зазначалося, відповідно до п. 1 ст. 238 ЦК України [2] представник може бути уповноважений на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє. Тобто, якщо буквально тлумачити вказану норму, то можна зазначити, що опікун, призначений малолітній особі, може вчинити лише дрібні побутові правочини. Тому, так як особа, яку представляють не завжди має право на вчинення певних правочинів особисто, зокрема, за законним представництвом (неповнолітні, недієздатні особи), тому законодавець і надав таким особам можливість реалізовувати свої права через представника.

Варто виокремити межі правоздатності особи-представника, які визначаються рамками п. 2 ст. 238 ЦК України [2]. Відповідно представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє (складання заповіту, укладання договору довічного утримання, укладання шлюбу тощо).

Отже, це положення закону визначає межі здатності виступати через представника при набутті та реалізації не тільки цивільних, але і інших (за галузевою належністю) прав та обов'язків.

Здатність мати права та обов'язки особи, яку представляють, як елемент цивільної правоздатності визнається за всіма суб'єктами цивільного права, однак при добровільному представництві передбачається наявність і дієздатності особи, яку представляють, в силу особисто-довірчих відносин, що виникають при добровільному представництві між довірителем та повіреним. Окремі автори

вказують, що до особи, яку представляють, при добровільному представництві висувається вимога наявності трансдієздатності, тобто здатності набувати права та обов'язки через представника (пасивна трансдієздатність) і самому створювати для інших осіб права та обов'язки (активна трансдієздатність) [81, с. 235].

Окрім вказаної у п. 2 ст. 238 ЦК [2] України заборони вчиняти через представника правочини, які можуть бути вчинені тільки особисто, необхідно враховувати і встановлені у законодавстві прямі обмеження для виступу в якості представника. Наприклад, ЦПК України [2] визначив коло осіб, які можуть бути представниками в суді, він же у ст. 116 вказав і на осіб, які не можуть виступати в якості останніх. Це особи, які не досягли повноліття, над якими встановлено опіку або піклування, адвокати, що прийняли доручення про надання юридичної допомоги з порушенням правил, встановлених законодавством України про адвокатуру, а також особи, виключені з колегії адвокатів, у випадку, зазначеному у п. 6 ст. 112 ЦПК України [4], судді, слідчі, прокурори, коли вони діють як батьки, опікуни, піклувальники або як представники відповідного суду чи органу прокуратури, що є стороною у справі.

Інший приклад – патентні повірені. Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) [14] про них передбачає можливість виступу в якості останніх громадян України, які постійно проживають в Україні, мають повну вищу освіту, а також повну вищу освіту в сфері охорони інтелектуальної власності, не менш як п'ятирічний досвід практичної роботи у сфері охорони інтелектуальної власності та склали кваліфікаційні екзамени, пройшли атестацію і одержали свідоцтво на право займатися діяльністю патентного повіреного [14].

Уповноважуючи представника на вчинення правочину, особа, яку представляють тим самим бере участь в утворенні, і у волевиявленні на вчинення правочину перед третіми особами. Воля особи, яку представляють фіксується у відповідному документі, доведеному до відома третіх осіб, - довіреності, і, виражена перед третіми особами у даному випадку не безпосередньо, а побічним шляхом, обумовлює виникнення правових наслідків у стосунку до третьої особи

безпосередньо у особи, яку представляють. Відсутність у особи, яку представляють юридично значущої волі або вади волі у момент уповноваження представника (видача довіреності недієздатною особою, під впливом обману, помилки і ін.) тягнуть за собою нікчемність або оспорюваність правочину за повноваженням, а разом з тим і правочину, вчиненого представником. Для виникнення у особи, яку представляють тих або інших юридичних наслідків необхідне також волевиявлення представника, оскільки саме він вчиняє правочин, але у волевиявленні представника при добровільному представництві виражається і воля того, від імені кого він виступає [45, с. 298].

Правовідносини представництва здійснюються цілеспрямованими юридичними діями представника, тому в якості останнього можуть виступати лише дієздатні суб'єкти. Відповідно здатність мати права та обов'язки представника і здатність своїми цілеспрямованими діями створювати правові наслідки для іншої особи виступають як єдина представницька правосуб'єктність.

Нездатність неповнолітнього виступати в якості обов'язкового представника прямо впливає з закону (усиновителями та опікунами не можуть бути особи, які не досягли повноліття, п.2 ст. 63 ЦК України [2] і ст. 211 СК України [3]). Виключення з правила про недопустимість виступу неповнолітніх в якості представників має бути зроблене в силу необхідності лише для неповнолітніх батьків, що діють в якості представників своїх дітей. Даючи дозвіл на вчинення правочину від імені дитини неповнолітнім батькам, орган опіки повинен особливо перевіряти відповідність такого правочину інтересам особи, яку представляють.

Заперечення представницької правосуб'єктності поширюється і на осіб, обмежених у дієздатності [2], коли мова іде про представництво у сфері майнових правовідносин. За цими межами обмежено дієздатних необхідно визнати здатними набувати та здійснювати права та обов'язки представників.

Закон визнає за обмежено дієздатними можливість виступати в якості законних представників своїх малолітніх дітей [2]. Такий висновок впливає з того, що разом з обмеженням у дієздатності закон не передбачає встановлення опіки над дітьми даної особи навіть у відсутність іншого з батьків. Очевидно,

краще було би, щоб обмеження особи у дієздатності за ст. 37 ЦК України [2] потягнуло за собою припинення відносин представництва між обмежено дієздатним та його малолітніми дітьми у сфері майнових прав та обов'язків останніх незалежно від наявності іншого з батьків. Обмеження у дієздатності одного з батьків за відсутності іншого, а так само обмеження у дієздатності обох батьків має супроводжуватися встановленням опіки і призначенням опікуна над майном їх малолітніх дітей.

Юридичні факти, через які виникають правовідносини представництва, відносять до підстав виникнення представництва.

У ході дослідження було встановлено, що представництво може ґрунтуватись на різних юридичних фактах, а саме:

- укладання договору як підстава виникнення добровільного (договірного) представництва (договір доручення, довіреність);
- народження дитини (усиновлення) як підстава виникнення законного (не договірного) представництва між батьками та дітьми і т.д.,
- адміністративного акту (призначення опікуном і т.п.) як підстава виникнення законного (не договірного, обов'язкового) представництва;
- акту органу юридичної особи,
- а також інших підстав, що передбачені актами цивільного законодавства України.

Представником є особа, яка вчиняє правочини та інші юридичні дії від імені особи, яку представляє в силу наявних у неї повноважень.

Варто виокремити межі правоздатності особи-представника, а саме: представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє (складання заповіту, укладання договору довічного утримання, укладання шлюбу тощо). Це положення визначає межі здатності виступати через представника.

Правовідносини представництва здійснюються цілеспрямованими юридичними діями представника, тому в якості останнього можуть виступати лише дієздатні суб'єкти. Відповідно здатність мати права та обов'язки

представника і здатність своїми цілеспрямованими діями створювати правові наслідки для іншої особи виступають як єдина представницька правосуб'єктність.

Отже, на основі викладеного можна констатувати, що цивільне право є базовою галуззю у сфері правового регулювання відносин представництва, що тісно взаємодіє з іншими приватними та публічними галузями права. Необхідно констатувати той факт, що інститут представництва має універсальний, комплексний, полігалузевий характер, що підтверджується наявністю норм щодо представництва в трудовому, сімейному, земельному, цивільному процесуальному, господарському процесуальному, кримінальному процесуальному праві, а також в адміністративному судочинстві.

Визначення поняття представництва зумовлено складністю і неоднозначністю багатьох явищ. Тому, у доктрині саме це поняття є дискусійним. Попри багатство дефініцій представництва, на сьогодні найбільшого поширення в доктрині цивільного права набула концепція, за якою представництво кваліфікується як організаційно-правові відносини.

Аналізуючи сутність та особливості представництва, загальними його ознаками можна вважати те, що представник вчиняє правомірні юридично значимі дії у визначених межах в інтересах іншої особи, які породжують, змінюють і припиняють цивільні права й обов'язки цієї особи, яку він представляє; ці дії вчиняються лише щодо третіх осіб, які проінформовані про те, що мають справу з представником; поінформованість довірителя щодо вчинених представником правочинів та юридичних дій.

Цивільним законодавством встановлено, що представником вчиняється правочин (ст. 239 ЦК України). Вважаємо, що положення цієї статті має бути доповнене, адже, з точки зору змісту відносин представництва, підставами їх створення, зміни чи припинення можуть бути не лише правочини, а й інші юридичні дії (і закон, і акт органу юридичної особи, а також інші підстави цивільного законодавства).

З огляду на вищесказане можна сформулювати наступне визначення представництва, яке б повністю розкривало сутність та особливості

представництва, а саме: це цивільне організаційне правовідношення, в якому особа (представник) в межах наданих йому повноважень вчиняє правочини та інші правомірні юридично значимі дії від імені та в інтересах іншої особи (принципала) щодо третіх осіб, тим самим створюючи, змінюючи або припиняючи їх цивільні права та обов'язки, а також несе відповідальність перед особою, яку представляє.

Юридичні факти, через які виникають правовідносини представництва, відносять до підстав виникнення представництва.

У ході дослідження було встановлено, що представництво може ґрунтуватись на різних юридичних фактах, а саме:

- укладання договору як підстава виникнення добровільного (договірного) представництва (договір доручення, довіреність);
- народження дитини (усиновлення) як підстава виникнення законного (не договірного) представництва між батьками та дітьми і т.д.,
- адміністративного акту (призначення опікуном і т.п.) як підстава виникнення законного (не договірного, обов'язкового) представництва;
- акту органу юридичної особи,
- а також інших підстав, що передбачені актами цивільного законодавства України.

Представником є особа, яка вчиняє правочини та інші юридичні дії від імені особи, яку представляє в силу наявних у неї повноважень.

Варто виокремити межі правоздатності особи-представника, а саме: представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє (складання заповіту, укладання договору довічного утримання, укладання шлюбу тощо). Це положення визначає межі здатності виступати через представника.

Правовідносини представництва здійснюються цілеспрямованими юридичними діями представника, тому в якості останнього можуть виступати лише дієздатні суб'єкти. Відповідно здатність мати права та обов'язки представника і здатність своїми цілеспрямованими діями створювати правові

наслідки для іншої особи виступають як єдина представницька правосуб'єктність.

РОЗДІЛ II

ВИДИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

2.1. Представництво за законом

У науці цивільного права протягом тривалого часу змінювались і вдосконалювались погляди науковців стосовно видів представництва.

Р.Б. Шишка виділяє такі підстави виникнення представництва, як: 1) юридичні факти, що вказані у законі. Наприклад, батьки з огляду на походження від них дітей та реєстрації їх в органах РАЦСу є законними представниками своїх дітей і виступають на захист їх прав та обов'язків у відносинах з будь-якими фізичними та юридичними особами, у тому числі і в суді, не маючи на те спеціальних повноважень; 2) акт уповноваженого органу, який приписує особі діяти як представник інших осіб. Наприклад, це може бути акт державного органу чи органу місцевого самоврядування, за допомогою якого особу призначають на посаду, що потребує виконання представницьких функцій. Особливим актом є ухвала суду, якою підсудній особі призначається захисник; 3) договір, у силу якого в однієї особи виникають повноваження представництва стосовно іншої. Прикладом такого договору є договір доручення; 4) факт, наявність якого в силу закону достатня для того, щоб виникли повноваження у однієї особи бути представником іншої. Отже, у кінцевому підсумку Р. Б. Шишка доходить висновку, що необхідно розрізняти три види представництва: 1) представництво, що виникає на підставі закону; 2) представництво, що виникає на підставі адміністративного акта; 3) представництво, що виникає на підставі укладення договору [90, с. 371].

Обґрунтовуючи свої висновки, І. О. Гелецька наголошує: при обов'язковому представництві, яке встановлюється або за прямою вказівкою закону, або на основі розпорядчого акта, що видається відповідно до закону, саме закон визначає і повноваження представника, зокрема, повноваження опікуна як представника. Тому у таких випадках воля представника формується волею законодавця, а не принципала, яка, як особа недієздатна, не володіє юридично значимою волею.

Однак якщо недієздатні не володіють юридично значимою волею, то вони володіють юридично значимими інтересами, з якими і повинен рахуватися опікун у своїй діяльності. Відповідно до інтересів підопічних закон визначає повноваження опікуна. Таким чином, вольові акти опікуна перебувають у прямій залежності від інтересів підопічного та прямої вказівки законодавця [43, с. 157].

Оцінюючи наведені погляди, відзначимо, що на сьогодні механізм приватно-правового регулювання засновується на засадах рівності сторін, автономії волі та свободі волевиявлення. А тому застосування термінології яка б підкреслювала не юридичний, а вольовий зміст певних категорій навряд чи є виправданим.

Тим більше така позиція на сьогодні не узгоджується із підходами, закладеними в модельні норми авторами Модельних правил європейського приватного права (DCFR) та Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА, де в контексті представництва передусім має значення підстава виникнення, а не вольовий аспект, який за своєю сутністю є умовою виникнення відповідного правовідношення [95, с. 298].

Тому беручи до уваги сучасні підходи представників європейського приватного права, можна зробити висновок, що представництво слід поділяти на два види: договірне та недоговірне.

Так, представництво на підставі договору є договірним, оскільки підставою його виникнення є свідоме та вільне волевиявлення сторін представницьких правовідносин, яке об'єктивується договором між ними. Представництво ж на підставі закону (так само як і представництво на підставі акта органу юридичної особи) є недоговірним, оскільки його виникнення не залежить від волевиявлення і, намірів сторін, а виникає з інших – недоговірних підстав і однією з найбільш поширених є саме положення закону.

Тож, законне або обов'язкове представництво є найбільш поширеним, оскільки в його основі є захист інтересів недієздатних осіб та характеризується насамперед рівністю батьків як представників своїх дітей, всемірною охороною особистих та майнових прав осіб, яких представляють, особливо тих, що знаходяться під опікою, здійсненням контролю з боку держави за діяльністю

представника в інтересах недієздатних, активною участю держави (в особі органів опіки) при призначенні опікунів для недієздатних осіб та ін.

Основною метою такого представництва є забезпечення реалізації прав і законних інтересів осіб, які внаслідок певних об'єктивних причин не можуть це робити самостійно. До таких причин варто віднести: вік (представництво батьками, усиновлювачами, опікунами (піклувальниками), прийомними батьками та батьками-вихователями дитячого будинку сімейного типу малолітніх та неповнолітніх осіб); стан психічного здоров'я (представництво опікунами чи піклувальниками недієздатних осіб, які внаслідок душевної хвороби чи розумової відсталості не можуть самостійно висловлювати свою волю щодо вчинення юридичних дій) [95, с. 399].

Таким чином, особливість законного представництва полягає в тому, що суб'єктивні цивільні права належать одному суб'єктові, але здійснювати їх від свого імені він не може, тому в його інтересах можуть виступати інші особи (представники).

Характерною рисою представництва за законом є спрямованість на захист законних інтересів недієздатних осіб, які внаслідок малолітства, недосягнення повноліття не можуть в повному обсязі піклуватися про себе. Відповідно їх воля щодо вирішення питання про необхідність представлення їх інтересів не враховується, і законодавством встановлюється необхідність використання іншої особи для здійснення піклування [52, с. 13].

Розглянемо особливості такого представництва більш детально.

Статтею 242 ЦК України [2] передбачено, що законними представниками є батьки (усиновлювачі) стосовно своїх малолітніх і неповнолітніх дітей. Опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнано недієздатною. Крім того, як зазначає В.В. Цюра і ми підтримуємо його позицію, до законних представників належать також прийомні батьки та батьки-вихователі дитячого будинку сімейного типу, яких слід охарактеризувати як суб'єктів правовідносин представництва [96, с. 411].

Тому зосередимо свою увагу на особливостях власне представництва.

Особливість такого представництва полягає, насамперед, у тому, що при вчиненні правочинів представники беруть на себе зобов'язання щодо його виконання та самостійно несуть відповідальність у разі порушення норм чинного цивільного законодавства. Це пов'язано з тим, що вони, реалізуючи права малолітньої особи шляхом укладення договорів та в її інтересах, здійснюють своє особисте волевиявлення, тому і виступають стороною цих договорів.

Право батьків представляти своїх малолітніх та неповнолітніх дітей ґрунтується на такій складній юридичній сукупності, як норма закону і подія (народження дитини), а для представництва батька до того ж потрібна наявність акту цивільного стану (шлюбу з матір'ю дитини), правочину (заява про визнання себе батьком дитини за відсутності шлюбу з матір'ю), рішення суду про визнання батьком дитини. Законними представниками малолітніх та неповнолітніх дітей є також усиновлювачі, котрі за своїм правовим становищем прирівнюються до батьків. Їхнє право на представництво ґрунтується на нормі закону та рішенні про усиновлення [85, с. 615].

П.1 ст. 242 ЦК України [2] зазначає, що батьки (усиновлювачі) є законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей. Більш ширше тлумачення має аналогічна норма СК України [3], відповідно до якої батьки мають право звертатися до суду, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій за захистом прав та законних інтересів дитини, а також непрацездатних сина, дочки як їх законні представники без спеціальних на те повноважень. Батьки мають право звернутися за захистом прав та інтересів дітей і тоді, коли відповідно до закону вони самі мають право звернутися за таким захистом [3].

Вище викладена норма має своєю особливістю те, що поширює законне представництво і на повнолітніх сина та дочку, якщо вони є непрацездатними, але лише у сфері процесуальних відносин, зумовлених порушенням їхніх прав та інтересів.

Відповідно до ст. 31 ЦК України [2] малолітньою є фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років та має право: самостійно вчиняти дрібні побутові

правочини (правочин вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість); здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Малолітня особа має часткову цивільну дієздатність.

До дрібних побутових правочинів можна віднести окремі види виконання робіт та надання послуг, а також роздрібну купівлю-продаж. Всі інші правочини, вчинені малолітніми до досягнення ними 14 років, нікчемні і не породжують для них правових наслідків. Однак такий правочин може бути в інтересах малолітньої особи на вимогу її батьків, усиновлювача або опікуна, прийомних батьків чи батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу визнаний судом дійсним, якщо він вчинений на користь такої особи. Це питання регулюється ст. 221 ЦК України [2], в якій йдеться тільки про правочин, який вчинений малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності і може бути згодом схвалений її батьками (усиновлювачами) або одним з них, з ким вона проживає, або опікуном.

При цьому жодної згадки немає про інших законних представників, зокрема, прийомних батьків чи батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу. Тому вважаємо за потрібне внести зміни до ст. 221 ЦК України та доповнити її.

Щодо законного представництва неповнолітніх, яке також безпосередньо передбачене в ЦК України [2], то варто зазначити, що з такою позицією законодавця погоджуються не всі науковці та вважають її не зовсім прийнятною, адже існує думка, що неповнолітні діти, маючи неповну цивільну дієздатність, не потребують підтримки законного представника при вчиненні правочинів або здійсненні інших юридичних дій, оскільки повністю не позбавлені цивільної дієздатності, як наприклад малолітні, душевнохворі. Ст. 32 ЦК України [2] передбачено, що фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа) має право: самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами; самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом; бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими

документами юридичної особи; самостійно укласти договір банківського вкладу (рахунка) та розпоряджати ся вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунку) [2].

У цій же статті зазначено, що на вчинення неповнолітньою особою правочину щодо транспортних засобів або нерухомого майна повинні бути письмова нотаріально посвідчена згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозвіл органу опіки та піклування [2]. І як слушно зазначає І. О. Гелецька, піклувальники, висловлюючи свою згоду чи відмовляючи у наданні згоди на укладання правочину своїм підопічним, здійснюють обов'язки щодо захисту прав і законних інтересів підопічних. Вчиняючи правочин, неповнолітній реалізує власну дієздатність, а батьки, піклувальники, надаючи згоду, беруть участь у формуванні волі неповнолітнього, контролюють, яким чином неповнолітній здійснює свою дієздатність. Вони діють з урахуванням об'єктивно існуючих інтересів неповнолітньої особи, інколи навіть перешкоджають здійсненню дієздатності в інтересах самих неповнолітніх. Піклувальник стає одночасно на бік і батьків, які не можуть байдуже ставитися до своїх дітей, і законних представників, які уповноважені в установленому законом порядку захищати права та інтереси неповнолітніх, і особи, яка сприяє здійсненню підопічним його прав та обов'язків. Тому, на думку автора, немає потреби категорично забороняти визнавати, особливо піклувальників, законними представниками, оскільки виконання покладених на них законом функцій швидше за все характеризується властивостями представництва, аніж чогось іншого [43, с. 156].

Те ж саме варто сказати і про прийомних батьків і батьків-вихователів, оскільки вони хоч і не є рідними, однак мета виховання та забезпечення добробуту дітей є такою самою, як і у рідних.

Знову ж таки, у ст. 222 ЦК України [2] законодавець оперує тільки поняттями «батьки (усиновлювачі)», «піклувальники», жодним чином не згадуючи про прийомних батьків і батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу, хоча відповідно до чинного законодавства вони також визнані

законними представниками дітей, яких вони виховують, та прирівнюються за правовим статусом до опікунів і піклувальників. Вбачається, що необхідно внести відповідні зміни до ст. 222 «Правові наслідки вчинення правочину неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності» ЦК України [2].

Ще однією категорією осіб, представництво якої відбувається за законом, є недієздатні особи.

Основною метою спеціального статусу недієздатних є належна охорона прав та інтересів цих осіб. Відносини за участю недієздатних регулюються різними галузями права. Власники такого статусу займають пасивну позицію: вони обмежені у самостійному набутті та реалізації прав і обов'язків.

Недієздатними можуть бути визнані як повнолітні так і неповнолітні особи, так як ст. 39 ЦК України [2] містить правило, згідно з яким недієздатним може бути визнана фізична особа, тобто ніяких вікових меж у даному випадку не встановлено. Але, якщо буде мати місце визнання недієздатним неповнолітнього, то скоріш за все ми не можемо говорити про позбавлення дієздатності підлітка у віці від 14 до 18 років, тому що він не має її ще у повному обсязі: у даному випадку буде мати місце позбавлення неповної дієздатності особи. Про позбавлення повної дієздатності можна говорити лише у випадку визнання недієздатною повнолітньої фізичної особи.

Визнання особи недієздатною тягне за собою таке правове явище як призначення опікуна, тобто особи, яка стане законним представником недієздатного. Метою представництва опікуна є охорона прав та законних інтересів підопічного [36, с. 246].

Питання опіки в однаковій мірі регулюються як нормами цивільного так і сімейного права, оскільки особисті немайнові та майнові відносини громадян з організаціями та між собою регулюються та охороняються як сімейним так і цивільним правом.

Законодавець включив право на опіку та піклування до переліку особистих немайнових прав фізичної особи (ст. 292 ЦК України) [2], що ще раз підтверджує особливий правовий статус недієздатних та обмежено дієздатних осіб і гарантує

їм захист з боку держави.

До особи-опікуна закон висуває ряд вимог (ст.ст. 63, 64 ЦК України): це може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю; вона може бути призначена опікуном лише за її письмовою заявою; ця особа призначається переважно з осіб, які перебувають у сімейних, родинних відносинах з підопічним; орган опіки та піклування повинен врахувати особисті стосунки між майбутнім опікуном та підопічним; можливість особи виконувати обов'язки опікуна; бажання самого підопічного щодо майбутнього опікуна; на момент встановлення опіки особа не повинна бути позбавлена батьківських прав; поведінка та інтереси опікуна не повинні суперечити інтересам особи, яка потребує опіки [2].

Оскільки основною метою опіки є забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх та недієздатних осіб, то вважається цікавим, що розуміє законодавець під «можливістю виконувати обов'язки опікуна». Чи включає це поняття фізичні можливості опікуна виконувати свої обов'язки, які пов'язані з віком та станом здоров'я, чи матеріальні, чи можливо не ті і не інші? Вважаємо, що дану норму необхідно було б доповнити та конкретизувати, виходячи з того, що ст. 67 ЦК України [2] зобов'язує опікуна дбати про підопічного, про створення йому необхідних побутових умов, забезпечення його доглядом та лікуванням, а щодо малолітньої особи, то і забезпеченням належного виховання, навчання та розвитку. Тому до особи опікуна доцільно висунути більш серйозні вимоги, які полягали б, наприклад, у наявності постійного місця проживання, житлової площі, необхідного розміру, стабільного місячного доходу, який був би не меншим, наприклад, за прожитковий мінімум.

Переважно цивільні права та обов'язки недієздатного базуються на правочинах, що дозволяє говорити про недієздатного як суб'єкта правочинів. Вчинення правочинів опікуном не відсторонює самого недієздатного з кола його суб'єктів: вони вчиняються від його імені та в його інтересах. Опікун недієздатного не може висловлювати волю особи, яку він представляє, так як останній не володіє волею взагалі, якій можна було надати правового значення.

Однак, якщо закон зобов'язує вчинити правочин особисто, то недієздатний не може бути його суб'єктом. У зв'язку з цим він не може бути повіреним, довірительом, заповідачем, дарувальником [32, с. 683].

Оскільки недієздатна фізична особа відповідно до ст. 41 ЦК України [6] не має право вчиняти будь-якого правочину, то опікуна законодавець наділив правом вчиняти правочини від імені та в інтересах підопічного (ст. 67 ЦК України) [2]. Разом з тим на захист прав та інтересів підопічних та з метою уникнення зловживань, визначено ряд правочинів, які не можуть вчинятися опікуном, насамперед, це правочини, в яких однією стороною виступає підопічний, а іншою – опікун, його дружина, чоловік та близькі родичі (батьки, діти, брати, сестри). Між цими сторонами може бути укладений правочин, якщо опікун передає підопічному майно у власність за договором дарування або у безоплатне користування за договором позики. Крім того, опікун не може здійснювати дарування від імені підопічного та зобов'язуватися від його імені порукою.

Законодавець визначив ще цілий ряд правочинів, які опікун може вчиняти тільки з дозволу органу опіки та піклування [2].

Обов'язки, які виникають з правочинів, вчинених від імені недієздатної особи її опікуном, належать самій недієздатній особі. Одночасно недієздатний - не суб'єкт відповідальності, в тому числі і договірної. Тому на нього не може бути покладено обов'язку відшкодовувати шкоду в порядку відповідальності. Протилежне ставило б недієздатного у неоднакове становище з іншими громадянами, які притягуються до відповідальності тільки за наявності вини. Обов'язок відшкодовувати шкоду при невиконанні правочину за участю підопічного на опікуна міг би бути покладений лише у тому випадку, якби у цивільному законодавстві була закріплена спеціальна норма, що визначала б умови відшкодування опікуном збитків при невиконанні договірних зобов'язань підопічного [32, с. 687].

Окремі автори вважають, що відповідальність опікунів та закладів, що здійснюють нагляд за недієздатним не є способом здійснення законного представництва, так як названі суб'єкти відшкодовують таку шкоду в порядку

самостійної цивільно-правової відповідальності за свої винні протиправні дії. Вина цих осіб пов'язується не з тими діями, якими безпосередньо заподіюється шкода, а з діями по здійсненню нагляду. Особи, які зобов'язані до здійснення нагляду, своїми власними діями вчиняють правопорушення – вони неналежним чином виконують свої обов'язки з виховання та нагляду за неповнолітніми та недієздатними. Однак невиконання чи неналежне виконання цих обов'язків має своїм наслідком виникнення шкоди. Тому така відповідальність врегульована нормами про зобов'язання, що виникають із заподіяння шкоди [36, с. 254].

Відповідальність цих осіб за неналежне здійснення нагляду завжди самостійна і їх правосуб'єктність незалежна від правосуб'єктності особи, що вчинила делікт. Відповідальність по відшкодуванню шкоди, що покладається на батьків, опікунів, піклувальників та відповідні організації, не охоплюється функціями законного представництва, а виникає як санкція за неналежне виконання своїх обов'язків [92, с. 178].

Але чи можливо з цим погодитися? По-перше, необхідно зазначити, що призначення особі опікуна є однією із підстав виникнення представництва, у даному випадку законного. По-друге, відповідно до п. 2 ст. 242 ЦК України [2] опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною. По-третє, опікун зобов'язаний забезпечити підопічного належним доглядом (ст. 67 ЦК України) [2]. По-четверте, за свої власні винні дії відповідають не тільки опікуни, але і батьки та усиновителі. Тому навряд чи можна погодитися з позицією, що відповідальність опікунів не являється способом здійснення законного представництва у питаннях відшкодування шкоди, заподіяної їхніми підопічними. Щодо закладів, які можуть притягуватися до відповідальності, то тут також необхідно дотримуватися подібної позиції, так як відповідно до ст. 1184 ЦК України [2] заклад повинен здійснювати нагляд за недієздатним, тобто виконувати функції опікуна. А якщо він виконує такі функції неналежним чином, то, як наслідок, він і повинен притягуватися до відповідальності [30, с. 103].

В окремих випадках для захисту інтересів потерпілого, суд може

постановити рішення про відшкодування шкоди за рахунок недієздатного заподіювача. Але згідно з п. 2 ст. 1184 ЦК України [2] для цього необхідно: смерть опікуна або відсутність у нього майна; наявність необхідного майна у підопічного; задоволення вимог за рахунок підопічного істотно не погіршить його майновий стан; вимога, що пред'явлена до опікуна може стосується лише відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодження здоров'я або смертю потерпілого. У такому випадку недієздатний займає становище субсидіарного (додаткового) боржника з боку опікуна.

Діюче цивільне законодавство містить вказівку не тільки на порядок здійснення і захисту майнових прав неповнолітніх та недієздатних осіб, але і особистих немайнових прав, так як особисті немайнові права належать усім без винятку фізичним особам незалежно від віку, дієздатності, інших обставин, зокрема від того, де та у зв'язку з якими подіями життя вони перебувають. Із змісту ст. 272 ЦК України [2] випливає висновок, що в інтересах малолітніх, неповнолітніх, а також повнолітніх фізичних осіб, які за віком або станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої особисті немайнові права, їхні права здійснюють батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники.

Крім малолітніх, неповнолітніх, недієздатних, існує ще одна категорія фізичних осіб – обмежено дієздатні. Над фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена, встановлюється піклування [2]. Таким чином, фізична особа, цивільну дієздатність якої обмежено, може самостійно вчиняти лише дрібні побутові правочини. Усі інші правочини вчиняються за згодою піклувальника, який може діяти як представник такої фізичної особи.

У зв'язку з цим запропоновано вдосконалити норму права, доповнивши ст. 242 ЦК України [2], що регулює недоговірне представництво, і визначити піклувальника як законного представника неповнолітніх осіб та осіб, дієздатність яких обмежено.

Варто зосередити увагу на такому аспекті, що до комплексу майнових прав, які реалізуються батьками (усиновителями), опікунами належить і управління майном дитини, що представляє собою комплекс дій, спрямованих насамперед на

його збереження, забезпечення можливості користування ним самим власником або іншою особою, а в окремих випадках – у можливості одержання доходу. Необхідність врегулювання вказаного питання гостро відчувається у сучасних умовах, оскільки саме в цей період у власності неповнолітніх частіше з'являється цінне майно. Ним стає нерухомість, транспортні засоби, земельні ділянки, цінні папери і навіть засоби виробництва.

Сімейне законодавство, зокрема п. 2 ст. 173 СК України [3], сформулював правову презумпцію, відповідно до якої при вирішенні спору між батьками та малолітніми, неповнолітніми дітьми, які спільно проживають, щодо належності їм майна вважається, що воно є власністю батьків. Якщо, наприклад, неповнолітня дитина є власником жилого будинку, автомобіля чи іншого майна, одержаного за спадкоємством, то це майно є приватною власністю і не змішується з майном її батьків, незважаючи на те, що останні управляють ним до досягнення дитиною повноліття.

П. 6 ст. 203 ЦК України [2] встановлює правило, відповідно до якого правочин, що вчиняється батьками (усиновителями) не може суперечити правам та інтересам їхніх дітей. Контроль за дотриманням прав дитини у цій ситуації мали б здійснювати органи опіки та піклування.

Як правило, батьки управляють майном своєї дитини безоплатно. Хоча З.В. Ромовська наголошує, якщо майном дитини є підприємницький комплекс, праця батьків по управлінню ним мала б оплачуватися з тих доходів, які дає це майно [70, с. 358].

Окремі автори настільки приділяють увагу питанню управління майном неповнолітніх, що пропонують встановити єдиний порядок управління майном неповнолітніх для усіх законних представників, передбачивши його у законі «Про порядок управління майном неповнолітніх». Завдяки такому порядку, на їх думку, зберігалось б й прирощувалось майно неповнолітнього і ні в якому разі він не позбавлявся б права на цінне майно, що з'явилося в його власності до досягнення повноліття та забезпечувалось б досягнення основної мети покладення управління майном неповнолітніх на законних представників - належний захист їх

майнових прав та інтересів [30, с. 104].

Отже, узагальнюючи зазначимо, що представництво слід поділяти на два види: договірне та недоговірне. Так, представництво на підставі договору є договірним, оскільки підставою його виникнення є свідоме та вільне волевиявлення сторін представницьких правовідносин, яке об'єктивується договором між ними. Представництво ж на підставі закону (так само як і представництво на підставі акта органу юридичної особи) є недоговірним, оскільки його виникнення не залежить від волевиявлення і, намірів сторін, а виникає з інших – недоговірних підстав і однією з найбільш поширених є саме положення закону.

Особливістю законного (недоговірного) представництва є те, що суб'єктивні цивільні права належать одному суб'єктові, але здійснювати їх від свого імені він не може, тому в його інтересах можуть виступати інші особи (представники).

Цивільним законодавством передбачено, що законними представниками є: батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники. У ст.ст. 221, 222 ЦК України законодавець оперує тільки поняттями «батьки (усиновлювачі)», «піклувальники», жодним чином не згадуючи про прийомних батьків і батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу, хоча відповідно до чинного законодавства вони також визнані законними представниками дітей, яких вони виховують, та прирівнюються за правовим статусом до опікунів і піклувальників. Вбачається, що необхідно внести відповідні зміни до ст.ст. 221, 222 ЦК України.

Представництво, яке виникає на підставі закону, охоплює широкий суб'єктний склад, включаючи правовідносини, що виникають між малолітніми, неповнолітніми, обмежено дієздатними, недієздатними тощо особами, з одного боку, та батьками (усиновлювачами), опікунами, піклувальниками, прийомними батьками тощо, з іншого боку, в аспекті внутрішніх відносин представництва, а також у зовнішніх відносинах – із третіми особами, в тому числі органами державної влади та місцевого самоврядування. Особливістю цього суб'єктного складу є його детальне закріплення на законодавчому рівні й наявність численних меж та обмежень повноважень законних представників. У цьому полягає головна

функція законного представництва – захист прав та інтересів окремих категорій осіб, які, з огляду на різні фактори, не здатні самостійно набувати прав або користуватися ними.

2.2. Комерційне представництво

Особливим різновидом добровільного представництва є комерційне представництво, підставою для виникнення якого може бути цивільно-правовий договір, укладений між підприємцем, який виступає особою, яку представляють, і комерційним представником.

Вперше на законодавчому рівні положення про комерційне представництво були передбачені в ЦК України [2] 2003 р. Загальним положенням про комерційне представництво присвячена лише ст. 243 ЦК України [2]. Окремі положення про комерційне представництво передбачені у гл. 68 ЦК України «Договір доручення». Варто наголосити на відсутності комплексного правового регулювання особливостей комерційного представництва, зокрема щодо прав та обов'язків суб'єктів [40, с. 24].

Особливості інституту комерційного представництва зумовлюються наступним:

- предметом діяльності комерційного представника є представництво інтересів суб'єктів підприємницької діяльності при укладенні ними договорів, які опосередковують цю діяльність;
- комерційний представник здійснює свою діяльність на постійних засадах;
- комерційний представник здійснює свою діяльність самостійно;
- на відміну від інших видів представницьких відносин, комерційне представництво дозволяє представникові виконувати свої повноваження щодо двох або кількох сторін одного і того ж правочину, якщо такі повноваження були йому надані на підставі домовленості сторін або за законом [92].

Згідно зі ст. 243 ЦК комерційним представником є особа, яка постійно та самостійно виступає представником від імені підприємців при укладенні ними

договорів у сфері підприємницької діяльності [2].

Таким чином, комерційне представництво являє собою діяльність, яка здійснюється особою самостійно, на свій ризик і спрямована на систематичне одержання прибутку від надання послуг з представництва осіб при укладенні ними договорів у сфері підприємництва.

Наведене в ч. 1 ст. 243 ЦК України [2] поняття комерційного представника містить його юридичну ознаку, яка полягає у здійсненні таким представником самостійної підприємницької діяльності шляхом вільного здійснення своєї діяльності як самостійного промислу. Не перебуваючи у трудових відносинах з особою, яку представляє, свої обов'язки він має виконувати з турботливістю звичайного підприємця, якщо із сутності відносин не випливає обов'язок піклуватися про інтереси і справи довірителя більше, ніж про власні.

Комерційний представник діє від імені та в інтересах осіб, яких представляє, і якими виступають підприємці. Виступ комерційного представника в чужих інтересах зобов'язує надавати перевагу інтересам особи, яку він представляє, а у випадку виникнення ситуацій конфлікту із власними інтересами - забезпечувати баланс інтересів осіб, яких він одночасно представляє. Зокрема представник не має права використовувати у своїй підприємницькій діяльності конфіденційну інформацію, отриману в результаті здійснення представницьких повноважень, якщо це може заподіяти шкоду особі, яку він представляє [85, с. 620].

Головна особливість комерційного представництва полягає в тому, що за згодою сторін та у випадках, передбачених законом допускається одночасне комерційне представництво різних сторін правочину. Повноваження комерційного представника може бути підтверджене письмовою угодою між ним та особою, яку представляють, або довіреністю [40, с. 26].

Найчастіше комерційне представництво здійснюється на підставі договору доручення, за яким одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Цей договір має визначити обсяг наданих комерційному представнику повноважень та порядок їх реалізації. Повноваження комерційного представника також можуть бути

підтверджені довіреністю [85, с. 621].

Особливості комерційного представництва в окремих сферах підприємницької діяльності встановлюються законом [2]. Наприклад, комерційному представнику може бути надане на певний строк виключне право щодо укладення угод від імені та за рахунок довірителя та (або) на певній території. Довіритель у цьому випадку не вправі призначити на цій території інших комерційних представників.

Повноваження комерційного представника виражаються в укладенні договорів у сфері підприємницької діяльності. Комерційний представник може представляти декількох підприємців. Повноваження комерційного представника можуть обмежуватися власне укладенням договорів, тобто вчиненням дій, достатнім для набрання ними чинності, а також передбачати вчинення дій щодо забезпечення виконання укладених договорів на умовах, визначених представницькими повноваженнями [51].

Договір на комерційне представництво є оплатним. Особа, яку представляють, зобов'язана сплатити представнику винагороду за вчинені дії, крім, випадків, коли в самому договорі міститься вказівка на його безоплатний характер. Якщо така вказівка відсутня, і одночасно договором не встановленні розмір винагороди і порядок його сплати, особа, яку представляють, оплачує за комерційне представництво суму, котра звичайно стягується за послуги аналогічного характеру. Крім того, представник має право на відшкодування витрат, понесених ним при виконанні доручення. У разі укладення договору від імені кількох підприємців одночасно витрати поділяються між ними у рівних частках, якщо інше не передбачено угодою сторін [44, с. 48].

Підставою комерційного представництва може бути цивільно-правовий або трудовий договір. Зокрема, це можуть бути договори доручення, комісії, агентські, брокерські угоди.

Комерційний представник може одночасно представляти обидві сторони договору, а якщо договір багатосторонній, то й більше двох за згодою цих сторін, а також в інших випадках, передбачених законом. При цьому комерційний

представник має діяти в інтересах різних сторін, бути неупередженим і виконувати надані йому доручення з турботливістю звичайного підприємця. Комерційний представник зобов'язаний зберігати в таємниці відомості про вчинені ним торговельні правочини. Наведений обов'язок зберігається і після того, як представник виконає доручення [85, с. 660].

Комерційний представник повинен мати прямо визначені повноваження, що передбачають його права на одночасне представництво. Такі повноваження можуть міститися в письмових договорах, які обидві сторони майбутнього правочину уклали з комерційним представником, або у виданій кожною з них довіреності [2].

Якщо комерційний представник одночасно представляє різні сторони, вони мають виплатити йому погоджену винагороду й відшкодувати понесені при виконанні витрати в рівних частках. Інший порядок виплати винагороди й відшкодування витрат може бути визначений угодою сторін [2].

Комерційне представництво є добровільним і виникає в силу договору, який укладається представником і підприємцем у простій письмовій формі. В ньому вказуються повноваження представника. Якщо в договорах повноваження не вказані, то поряд з укладеним договором підставою виникнення комерційного представництва є довіреність [2].

Враховуючи норми ЦК України [2] про права та обов'язки повіреного за договором доручення та особливості комерційного представництва, важливо запропонувати перелік прав та обов'язків комерційного представника. Слід акцентувати увагу на таких обов'язках комерційного представника:

1. Вчинення від імені особи, яку комерційний представник представляє, правочинів. Комерційний представник повинен здійснювати також інші юридичні дії та (або) фактичні дії, якщо вони є необхідними для вчинення правочинів, якщо це не суперечить правовій природі комерційного представництва і якщо інше не передбачено в договорі про комерційне представництво [53, с. 125].

2. Обов'язок повідомити третю особу, з якою комерційний представник вступає у відносини від імені і в інтересах особи, яку він представляє, про свій

статус комерційного представника і надати докази наявності повноважень діяти від імені та в інтересах особи, яку представляє. Ці обов'язки не передбачені ЦК України [2]. Їх необхідно розглядати в рамках належного здійснення повноважень комерційним представником. Виконання обов'язку комерційного представника щодо повідомлення про свій статус вважається виконаним, якщо в договорі як його сторона чітко визначена особа, яку комерційний представник представляє. Невиконання цього обов'язку спричиняє загалом невиконання комерційним представником своїх зобов'язань згідно з договором про комерційне представництво. Стороною вчиненого правочину, при цьому, буде виступати сам комерційний представник [93, с. 155]. Стосовно обов'язку комерційного представника надати третім особам докази наявності у нього повноважень, то він обумовлений передбаченим в ч. 2 ст. 527 ЦК України [2] правом третьої особи вимагати доказів того, що обов'язок виконується або виконання приймається уповноваженою на це особою.

3. Обов'язок повідомляти особу, яку представляють, про обставини виконання зобов'язання, які істотно можуть вплинути на її інтереси, зокрема про вчинені від її імені правочини, а також на вимогу особи, яку представляють, повідомляти про інші відомості щодо виконання зобов'язання.

У частині 1 статті 1006 ЦК України [2] передбачений обов'язок повіреного повідомляти довірителеві на його вимогу всі відомості про хід виконання його доручення. Слід підкреслити, що даний обов'язок не визначений законом як імперативний у будь-яких випадках, а виникає лише на вимогу довірителя.

В.А. Васильєва загалом пропонує визнати істотною умову про інформованість клієнта про діяльність посередника [36, с. 200]. З такою позицією треба погодитися, оскільки поінформованість особи, яку комерційний представник представляє, про хід виконання комерційним представником зобов'язань дає можливість вживати необхідних заходів з метою захисту власних інтересів: від надання представникові окремих вказівок, коригування повноважень до відмови від договору. При цьому доцільно акцентувати увагу на обов'язковості повідомлення особи, яку представляють, про обставини виконання

комерційним представником зобов'язань, які істотно можуть вплинути на її інтереси.

4. Обов'язок надавати особі, яку представляють, звіт та виправдальні документи після виконання зобов'язання. Відповідно до частини 1 статті 1006 ЦК України [2], повірений зобов'язаний після виконання доручення або в разі припинення договору доручення до його виконання надати звіт про виконання доручення та виправдальні документи, якщо це вимагається за умовами договору та характером доручення. Особливості зобов'язань комерційного представника обумовлюють потребу для особи, яку представляють, отримувати від комерційного представника звіт та виправдальні документи. Звіт дає можливість оцінити послугу представника, визначитись із витратами та винагородою представникові. Інформація, яку містить звіт, стає необхідною для особи, яку представляють, для здійснення нею прав та виконання обов'язків, що виникли внаслідок дій комерційного представника.

5. Обов'язок комерційного представника негайно передати особі, яку він представляє, все одержане у зв'язку з виконанням своїх зобов'язань. Відповідно до ч. 1 ст. 1006 ЦК України [2], повірений зобов'язаний негайно передати довірителеві все одержане у зв'язку з виконанням доручення. Даний обов'язок обумовлений тим, що комерційний представник уповноважується на вчинення юридичних дій, які можуть бути спрямовані на виникнення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, реалізацію вже існуючих прав та виконання зобов'язань від імені та виключно в інте ресах особи, яку комерційний представник представляє. А вчинення комерційним представником даних дій супроводжується отриманням майна, відповідних документів, що свідчать про наявність правових зв'язків між особою, яку представляють, та третіми особами. Дане майно повинне бути передане їхньому власникові. Особа, яку представляють, може надати також певні речі, необхідні для виконання комерційним представником своїх зобов'язань. Якщо це грошові кош ти, то якщо комерційний представник не використав їх, він повинен повернути особі, яку він представляє, лише передану суму.

У судовій практиці [18] поширені випадки коли у зв'язку з невиконанням комерційним представником зобов'язання про повернення засобів, необхідних для виконання зобов'язання, зокрема грошей, особа, яку представляють, вимагає сплату відповідної суми з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, посиляючись при цьому на положення ч. 2 ст. 625 ЦК України [2]. Вважаємо, що за договором про комерційне представництво у комерційного представника не виникають грошові зобов'язання і застосування ст. 625 ЦК України [2] в цьому випадку є безпідставним, оскільки відсутнє невиконання комерційним представником грошового зобов'язання перед особою, яку представляють.

6. Обов'язок повернути довіреність негайно після припинення правовідносин комерційного представництва. Відповідно до частини 1 статті 1006 ЦК України [2], повірений зобов'язаний після виконання доручення або в разі припинення договору доручення до його виконання негайно повернути довірителеві довіреність, строк якої не закінчився.

Н.А. Степанова акцентує увагу на тому, що по-перше, при закінченні строку дії, довіреність втрачає силу, по-друге, закінчення строку довіреності третя особа обов'язково повинна була врахувати при вчиненні правочину з представником [74, с. 9]. У такому випадку довіреністю слід вважати письмовий документ, який видає особа, яку представляють, комерційному представникові для її представництва перед третіми особами [2]. Згідно з частиною 3 статті 243 ЦК України [2] документом, який є достатнім для підтвердження повноважень, може бути письмовий договір, укладений між комерційним представником та особою, яку він представляє. За таких обставин, видача комерційному представникові довіреності є необов'язковою [55, с. 129].

Відповідно, обов'язок щодо її повернення виникає лише у випадку видання особою, яку комерційний представник представляє, окремої довіреності.

7. Доцільно в ЦК України [2] закріпити також обов'язок комерційного представника щодо нерозголошення конфіденційної інформації, яка стала йому відома при здійсненні повноважень. Дана заборона повинна діяти і після

припинення правовідносин комерційного представництва. При здійсненні комерційного представництва одночасно кількох сторін правочину вказаний обов'язок виступає особливо важливою гарантією для захисту їхніх інтересів. Для ефективного застосування норми необхідно, щоб комерційний представник та особа, яку він представляє, визначали умови щодо обсягу, передачі і використання конфіденційної інформації в договорі про комерційне представництво або в окремому договорі про нерозголошення. Також повинен бути встановлений строк, протягом якого, після припинення правовідносин комерційного представництва, комерційний представник і надалі зобов'язаний не розголошувати відповідну конфіденційну інформацію.

Слід зауважити, що в ст. 302 ГК України [5] закріплені обов'язки щодо нерозголошення конфіденційної інформації в агентських відносинах.

8. Обов'язки комерційного представника додатково можуть бути передбачені також у спеціальних нормативно-правових актах, які регулюють діяльність окремих видів комерційних представників. Наприклад, Правилами здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами [22] визначені обов'язки торговців при здійсненні операцій із цінними паперами. Договором про комерційне представництво також можуть бути передбачені додаткові обов'язки комерційного представника, зокрема обов'язок не укладати з іншими особами договорів, які аналогічні вже укладеному договору про комерційне представництво [23, с. 117].

Серед прав комерційного представника важливо наголосити на наступних:

1. Право на плату за надані послуги. Важливим є на законодавчому рівні визначити такі моменти. Здійснення комерційного представництва обов'язково передбачає вчинення правочинів, тому комерційний представник отримує право на плату за вчинення даних дій. Комерційний представник, як правило, здійснює також юридичні та (або) фактичні дії, які є необхідними для вчинення правочинів, тому в таких випадках комерційний представник вправі вимагати окремо відповідну плату за їх здійснення. Якщо вищевказані плати не охоплюють

фактичні витрати, необхідні для виконання комерційним представником своїх обов'язків, комерційний представник вправі вимагати відшкодування понесених ним фактичних витрат.

Важливим є з'ясування моменту виникнення у комерційного представника права на плату за надані послуги. Згідно з ГК України [5] агентську винагороду виплачують комерційному агенту після оплати третьою особою за угодою, укладеною з його посередництвом, якщо інше не передбачено договором сторін. Використання даної презумпції для оплати послуг комерційним агентам, і, зокрема, комерційним представникам є не зовсім вдалою. За даних умов оплата їхніх послуг прямо залежить від виконання обов'язків третіми особами (оплати особі, яку представляють).

Якщо третя особа не виконує зобов'язання за договором, зокрема, щодо проведення оплати, агент несе відповідальність за таке невиконання у вигляді неотримання плати за послуги відповідно до агентського договору [19]. Одночасно, згідно з ГК України [3], якщо інше не передбачене договором, комерційний агент не гарантує суб'єкту, якого він представляє, виконання третіми особами зобов'язань за угодами, укладеними за його посередництва. У випадку, якщо комерційний агент бере на себе зобов'язання гарантувати виконання угоди, яку він уклав в інтересах суб'єкта, якого він представляє, договором може бути передбачена додаткова винагорода [3]. Згідно з ЦК України [2], якщо в договорі доручення не визначено порядок виплати плати повіреному, вона виплачується після виконання доручення (ч. 2 ст. 1002).

Отже, наведені положення підтверджують такий висновок: право комерційного представника не може залежати від проведення взаєморозрахунків між особою, яку він представляє, і третьою особою за укладеним між ними договором. Хоча договором про комерційне представництво сторони можуть визначити протилежне.

З метою охорони інтересів комерційного представника у правовідносинах комерційного представництва пропонується на законодавчому рівні закріпити таку диспозитивну норму: комерційний представник має право на оплату за

належне вчинення правочину, а також за належне здійснення юридичних чи (або) фактичних дій, які виявились необхідними для вчинення правочинів. Як момент виникнення права в комерційного представника на плату, можна визначити момент прийняття особою, яку представляють, звіту про виконання комерційним представником своїх зобов'язань. У випадку одностороннього припинення правовідношення комерційного представництва до повного виконання зобов'язання комерційним представником, останньому належить плата пропорційно виконаній ним роботі та сума витрат, пов'язаних з виконанням зобов'язання [2].

2. У ЦК України [2] передбачено, що повіреному, який діє як комерційний представник, довірителем може бути надано право відступати в його інтересах від змісту доручення без попереднього запиту про це (ч. 2 ст. 1004). Дане право комерційного представника.

3. Відповідно до частини 2 статті 243 ЦК України [2] комерційний представник може здійснювати комерційне представництво одночасно кількох сторін правочину за їхньою згодою. При цьому комерційний представник не вправі від імені особи, яку він представляє, вчиняти правочин із самим собою як стороною. У ЦК України [2] закріплена лише одна умова для здійснення комерційного представництва одночасно кількох сторін правочину, а саме згода цих сторін (ч. 2 ст. 243 ЦК України). Право на комерційне представництво одночасно кількох сторін, як інші повноваження, може бути передбачене в письмових договорах, які обидві сторони майбутнього правочину уклали з комерційним представником або у виданих йому довіреностях. Якщо відносини комерційного представництва мають тривалий характер і необхідність уповноваження комерційного представника на подвійне представництво виникає після укладення зазначених договорів чи довіреності, згода повинна бути виражена в письмовій формі. Загальною гарантією, яка стосується також і комерційного представництва, є визнання судом недійсним правочину, який вчинено внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною відповідно до ст. 232 ЦК України [2].

ГК України [3], передбачаючи в ст. 299, що агент має право здійснювати комерційне посередництво також для інших суб'єктів господарювання лише за умови, якщо інтереси суб'єктів, яких він представляє, не є суперечливими у питаннях, для вирішення яких він запрошений, фактично заперечує можливість комерційного агента представляти кілька сторін договору.

В юридичній літературі пропонують на законодавчому рівні передбачити оплату та відшкодування витрат комерційного представника в однаковому розмірі з боку осіб, яких одночасно представляє комерційний представник.

На думку М.М. Брагінського, таке правило повинне дозволити оминати ситуацію, при якій комерційний представник буде надавати перевагу тому з контрагентів, хто платитиме йому більше [32, с. 319].

Закріплення такої норми на законодавчому рівні є недоцільним, оскільки за таких умов порушується загальна засада цивільного законодавства – свобода договору [2].

4. Доцільно на законодавчому рівні передбачити право комерційного представника на притримання речі, яка має бути передана особі, яку він представляє, щоб забезпечити йому вимоги щодо оплати за надані послуги. Слід зауважити, що ЦК України передбачає дане право лише для комісіонера [2].

Враховуючи вищенаведене, особливості змісту правовідношення комерційного представництва можна прослідкувати при дослідженні прав комерційного представника. Згідно з ЦК України [2] комерційний представник вправі відступати в інтересах особи, яку він представляє, від змісту доручення без попереднього запиту, якщо це передбачено договором про комерційне представництво або довіреністю; здійснювати комерційне представництво одночасно кількох сторін правочину за згодою цих сторін. Доцільно на законодавчому рівні передбачити також наступні права комерційного представника: на плату за надані послуги з моменту прийняття особою, яку представляють, звіту про виконання комерційним представником своїх зобов'язань; на відшкодування витрат, необхідних для виконання зобов'язання; на притримування речі, яка має бути передана особі, яку представляють, для

забезпечення вимог оплати надання послуг.

Слід зазначити, що комерційним представництвом є брокерська діяльність професійних учасників ринку цінних паперів [78].

Брокерська діяльність — здійснення цивільно-правових угод щодо цінних паперів, які передбачають оплату цінних паперів в обмін на поставку їх новому власникові на підставі договорів доручення чи комісії за рахунок своїх клієнтів. Брокери надають послуги з укладання угод за рахунок клієнтів. Брокери завжди діють на фондовому ринку як агенти, тобто виражають волю та інтереси своїх клієнтів. За виконання доручених дій клієнти сплачують брокерам комісійну винагороду. Брокери можуть здійснювати посередницькі функції як на біржовому, так і на позабіржовому ринках цінних паперів. Вони відкривають і ведуть власні рахунки та рахунки клієнтів у депозитаріях і розрахунково-клірингових установах. Розрізняють брокерів, які працюють в офісі брокерської фірми, та брокерів, які безпосередньо виконують замовлення клієнтів на біржових торгах [78].

Основним документом, що визначає відносини брокера і клієнта, є договір доручення чи договір комісії. Договір укладають у письмовій формі, він засвідчує права й обов'язки брокера стосовно його клієнта. За договором доручення брокер діє як повірений, тобто від імені клієнта і за його рахунок. У цьому разі головне завдання брокера — знайти для клієнта на ринку цінні папери, які б задовольняли його за ціною, або продати за дорученням клієнта цінні папери, які йому належать, за вказаною ціною. Брокер на підставі договору доручення про купівлю цінних паперів знаходить на ринку папери, потрібні клієнтові. Від імені клієнта брокер укладає договір із власником цінних паперів, а клієнт зі свого рахунка сплачує їхнє придбання. За свої послуги брокер отримує комісійну винагороду. Якщо клієнт доручає продати цінні папери, угода здійснюється за аналогічною схемою, тільки клієнт надає цінні папери покупцеві, а той здійснює оплату їх [2].

Здійснюючи угоду за договором комісії, брокер діє як комісіонер і укладає угоди від власного імені, але за рахунок клієнта.

В цьому разі клієнт, уклавши з брокером договір комісії, переказує йому

грошові кошти на купівлю цінних паперів (поставляє брокерові цінні папери для продажу), які брокер обліковує на забалансових рахунках «депо». Відповідно до договору комісії клієнт переказує брокерові грошові кошти на купівлю цінних паперів у повному обсязі або частково, згідно з умовами договору. Брокер зобов'язаний окремо вести облік власних ресурсів та залучених коштів. Якщо брокер діє за договором комісії, умовами договору може бути передбачено, що брокер має право зберігати грошові кошти клієнтів, які призначені для купівлі цінних паперів або отримані від продажу цінних паперів. Ці грошові кошти брокер може використовувати для отримання доходу, якщо це передбачено договором комісії. Частину доходу брокер зобов'язаний переказати клієнтові [33].

Отже, комерційне представництво є особливим різновидом добровільного представництва. Підставою виникнення такого представництва може бути цивільно-правовий договір, що укладається між підприємцем, який виступає особою, яку представляють, і комерційним представником.

До характерних рис комерційного представництва можна віднести наступне: здійснюється представництво суб'єктів підприємницької діяльності; представництво здійснюється самостійно представником і на постійних засадах; допускається виконання представництва у відношенні двох або кількох сторін одного і того ж правочину.

Узагальнено, що комерційне представництво – це самостійна діяльність, яка спрямована на систематичне отримання прибутку від надання послуг представництва у підприємницькій сфері. Підставою комерційного представництва може бути цивільно-правовий або трудовий договір. Зокрема, це можуть бути договори доручення, комісії, агентські, брокерські угоди.

Акцентовано увагу на таких обов'язках комерційного представника як:

- обов'язок вчинення правочинів від імені особи, яку комерційний представник представляє;
- обов'язок повідомити третю особу про свій статус комерційного представника;
- обов'язок повідомляти особу, яку представляють, про обставини виконання

зобов'язання, які істотно можуть вплинути на її інтереси, зокрема про вчинені від її імені правочини, а також на вимогу особи, яку представляють, повідомляти про інші відомості щодо виконання зобов'язання. Даний обов'язок не визначений законом як імперативний у будь-яких випадках, а виникає лише на вимогу довірителя, тому пропонується визнати його істотною умовою договору;

- обов'язок надавати особі, яку представляють, звіт та виправдальні документи після виконання зобов'язання;
- обов'язок комерційного представника негайно передати особі, яку він представляє, все одержане у зв'язку з виконанням своїх зобов'язань;
- обов'язок повернути довіреність негайно після припинення правовідносин комерційного представництва

Вважається доцільним в ЦК України закріпити також обов'язок комерційного представника щодо нерозголошення конфіденційної інформації, яка стала йому відома при здійсненні повноважень.

Серед прав комерційного представника важливо наголосити на наступних:

- право на плату за надані послуги;
- право відступати в його інтересах від змісту доручення без попереднього запиту про це;
- право здійснювати комерційне представництво одночасно кількох сторін правочину за їхньою згодою;

Доцільно на законодавчому рівні передбачити наступні права комерційного представника: на плату за надані послуги з моменту прийняття особою, яку представляють, звіту про виконання комерційним представником своїх зобов'язань; на відшкодування витрат, необхідних для виконання зобов'язання; на притримування речі, яка має бути передана особі, яку представляють, для забезпечення вимог оплати надання послуг.

2.3. Представництво за довіреністю

Статтею 244 ЦК України [2] передбачено, що представництво, яке ґрунтується на договорі, може здійснюватися за довіреністю. Представництво за довіреністю може ґрунтуватися також на акті органу юридичної особи. Довіреність — це письмовий документ, що видається представнику особою, яку представляють, для представництва перед третіми особами [2].

Дане визначення можна назвати вдалим з точки зору юридичної техніки.

В. В. Богатир каже про те, що довіреність — це письмовий документ, якому притаманні такі ознаки: є одностороннім правочином; форма завжди є письмовою; видається особою, яку представляють представнику для представництва перед третіми особами; метою є набуття, зміна чи припинення цивільних прав довірителя [64, с. 530].

А. Сєрая підкреслює, що належність до односторонніх правочинів є сутнісною характеристикою такого правового явища, як видача довіреності, а сама довіреність — це, передусім, документ встановленої форми. Тобто більш коректним є вираз, що саме видача довіреності є одностороннім правочином, а не сама довіреність [71, с. 53].

Таке твердження, і на нашу думку, є найбільш правильним і, безперечно, знаходить свою підтримку у різних наукових джерелах.

Поряд із цим Ю. В. Білоусов, В. А. Ватрас, С. Д. Гринько зазначають, що представництво однієї особи іншою потребує документального підтвердження. Зрозуміло, що у представництві на підставі акта це буде сам адміністративний акт, у разі законного представництва — відповідні документи (свідоцтво про народження, відповідно до якого батьки є представниками дитини), а договірне представництво оформляється довіреністю або в інших формах, передбачених законодавством) [88, с. 114].

Така позиція підтверджується і судовою практикою. Зокрема, у постанові від 20.06.2007 року у справі № 21/515 Вищий господарський суд України зазначив, що односторонньою угодою є видача довіреності, позаяк сама довіреність — це лише письмовий документ, який видається однією особою іншій для

представництва перед третіми особами, а відпуск товарно-матеріальних цінностей юридичній особі здійснюється тільки на підставі довіреності, виданої конкретній фізичній особі, незалежно від її посади» [89, с. 149].

Тож, визначення поняття і суті довіреності зводиться до визнання видачі довіреності одностороннім правочином, особливості вчинення якого регулюються ЦК України.

Разом з цим сама довіреність визначається науковцями в основному у вузькому значенні - як письмовий документ або ж документ встановленого зразка, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Вважаємо, що таке визначення розуміння поняття довіреності є найбільш влучним і доречним. Крім того воно не йде в розріз із визначенням, закріпленим у цивільному законодавстві.

Довіреність сама по собі не є підставою виникнення відносин представництва, а лише дозволяє їх суб'єктам зручніше оформити ці відносини. Центральною функцією довіреності є інформаційна функція щодо третьої особи – учасника правочину, адже саме з її змісту вона переважно дізнається про зміст, обсяг, строк та характер повноважень представника [71, с. 54].

Не випадково у ч. 3. ст. 234 ЦК України [2] підкреслюється, що довіреність видається для представництва перед третіми особами. Безумовно, представник може підтверджувати свої повноваження і самою підставою виникнення представництва – договором або актом органу юридичної особи. Але договір доручення як головна підстава представництва за нормами глави 68 ЦК України [2] може укладатися в усній формі, що перешкоджає представникові у доведенні третій особі своїх повноважень. Актів органу юридичної особи, що породжують представницькі відносини, надзвичайно багато, і якогось чіткого переліку їх не існує. Крім того, сам по собі цей акт має бути нерозривно пов'язаний з необхідністю його підтвердження іншими документами. Наприклад, призначення на певну посаду, пов'язану з вчиненням від імені юридичної особи правочинів, у багатьох випадках має бути підтверджено статутом юридичної особи, де викладені відповідні повноваження посадової особи. Пред'явлення нотаріусу

статуту або витягів із нього не завжди є зручним з практичної точки зору. З іншого боку, чіткість і стабільність законодавчих норм про довіреність сприяють ширшому застосуванню останнього інституту на практиці [65].

На продовження цієї думки зазначимо, що саме довіреність нині вважається найзручнішою формою підтвердження повноважень представника. Виходячи зі змісту ч. 1 ст. 234, яка наголошує, що представництво може здійснюватись за довіреністю, можна дійти висновку про те, що видача довірительом повіреному довіреності є правом, а не обов'язком першого [71, с. 54].

Проте законодавство містить чимало положень, згідно з якими видача довіреності є необхідною умовою здійснення представницьких повноважень. Так, згідно з ч. 1 ст. 1007 ЦК України [2] довіритель зобов'язаний видати повіреному довіреність на вчинення юридичних дій, передбачених договором доручення. Відповідно до ч. 4 ст. 95 ЦК України [2] керівники філій та представництв призначаються юридичною особою і діють на підставі виданої нею довіреності. Згідно з пунктом «б» ч. 1 ст. 79 Закону «Про господарські товариства» вкладник командитного товариства має право діяти від імені товариства лише в разі видачі йому довіреності та відповідно до неї [71, с. 55].

Зазначений аналіз наукових джерел робить можливим виділення таких ознак довіреності: це є матеріальний носій інформації; він об'єктивований у формі письмового документу (у передбачених законом випадках – нотаріально посвідченого документа); видається однією особою іншій для представництва перед третіми особами на підставі усної або письмової домовленості; є документом, що видається для підтвердження представницьких повноважень; видача такого документа за своєю суттю є одностороннім правочином, не породжує обов'язків для представника [71, с. 55].

Особа, яка видає довіреність, називається довірительом, а особа, яка отримує повноваження за довіреністю, – повіреним. Така термінологія використовується і в договорі доручення, за яким одна сторона зобов'язується від імені і за рахунок іншої сторони виконати певні юридичні дії. Проте довіреність не тотожна договорі доручення [64, с. 874]. Співвідношення між ними таке: договір

доручення є підставою видачі довіреності. В основі довіреності може бути і договір експедиції, і трудовий договір. Наприклад, матеріально відповідальній особі може бути видана довіреність для вчинення дій, пов'язаних безпосередньо з виконанням нею трудових обов'язків [59, с. 326].

Проте не в усіх випадках договір як підстава добровільного представництва є матеріально наявним, тобто вчиненим у письмовій формі, позаяк не лише договір доручення може бути підставою для видачі довіреності.

Звертаючись до практики посвідчення довіреностей нотаріусами КМНО, у приблизних зразках довіреностей зустрінемо такі формулювання: «на підставі усного договору...», «на підставі усної попередньої домовленості сторін...», «на підставі домовленості сторін...». Тобто йдеться про договір між сторонами про представництво інтересів, що виражений як усна домовленість сторін щодо представництва повіреним довірителя. Проте досить часто таке формулювання все ж таки упускається. На думку А. Серой, це не є грубим порушенням законодавства, проте є недоліком форми довіреності. Оскільки сама довіреність як документ не є підставою виникнення відносин представництва, а лише є документальним підтвердженням їх наявності, позаяк підставою добровільного представництва є все ж таки договір, доречніше вказувати у шапці довіреності про наявність такої домовленості [71, с. 57].

За своєю юридичною природою довіреність являє собою односторонню угоду, яка визначає повноваження представника. Тому її видача не вимагає згоди представника, а прийняття довіреності або відмова від неї є правом представника. Довіреність адресована третім особам та засвідчує повноваження представника перед третіми особами. Зміст довіреності визначається межами правоздатності особи, яку представляють. За загальним правилом, довіреність може видаватися тільки дієздатними громадянами. Неповнолітні громадяни можуть самостійно видавати довіреності в обсязі тих прав, які вони можуть здійснювати самостійно [85, с. 665].

Довіреність юридичній особі може бути видана тільки на укладання угод, які не суперечать її статутів (положенню) або загальному положенню про

організації даного виду [2].

Важливо вірно розуміти юридичну природу довіреності. Довіреність сама по собі не є підставою виникнення відносин представництва, а лише дозволяє їх суб'єктам зручніше оформити ці відносини. Центальною функцією довіреності є інформаційна функція щодо третьої особи - учасника правочину, адже сама з її змісту вона переважно дізнається про зміст, обсяг, строк та характер повноважень представника. Не випадково у ч. 3 ст. 244 ЦК України [2] підкреслюється, що довіреність видається для представництва перед третіми особами. Безумовно, представник може підтверджувати свої повноваження і самою підставою виникнення представництва - договором або актом органу юридичної особи. Але договір доручення як головна підстава представництва за нормами глави 68 ЦК України [2] може укладатися в усній формі, що перешкоджає представникові у доведенні третій особі своїх повноважень. Актів органу юридичної особи, що породжують представницькі відносини, надзвичайно багато, і якогось чіткого переліку їх не існує. Крім того, сам по собі цей акт має бути нерозривно пов'язаний з необхідністю його підтвердження іншими документами. Наприклад, призначення на певну посаду, пов'язану з вчиненням від імені юридичної особи правочинів, в багатьох випадках має бути підтверджено статутом юридичної особи, де викладені відповідні повноваження посадової особи. Пред'явлення нотаріусу статуту або витягів з нього не завжди є зручним з практичної точки зору. З іншої сторони, чіткість і стабільність законодавчих норм про довіреність сприяють широкому застосуванню останнього інституту на практиці. Відтак, саме довіреність наразі вважається найзручнішою формою підтвердження повноважень представника.

Виходячи із змісту ч. 1 ст. 244 ЦК України [2], яка наголошує, що представництво може здійснюватись за довіреністю, можна дійти висновку про те, що видача довірительом повіреному довіреності є правом, а не обов'язком першого. Проте законодавство містить чимало положень, згідно яких видача довіреності є необхідною умовою здійснення представницьких повноважень. Так, згідно ч. 1 ст. 1007 ЦК України [2] довіритель зобов'язаний видати повіреному

довіреність на вчинення юридичних дій, передбачених договором доручення. Відповідно до ч. 4 ст. 95 ЦК України [2] керівники філій та представництв призначаються юридичною особою і діють на підставі виданої нею довіреності.

Представництво за довіреністю може ґрунтуватися на акті органу юридичної особи. Такий акт має бути оформлений належним чином (підписаний керівником, завірений печаткою юридично ї особи тощо). Довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі. Таке положення впливає з того, що довіреність як документ, що підтверджує повноваження представника, адресована тим особам, з ким можливе укладення правочинів від імені особи, яка видала довіреність. Оскільки йдеться про врахування саме їх інтересів, то й право на ознайомлення з довіреністю існує насамперед у них.

Отже, довіреність є одностороннім правочином, що укладається у вигляді письмового документа, у якому визначаються повноваження представника (див. Додаток).

Форма довіреності повинна відповідати формі, в якій відповідно до закону має вчинятися правочин. Довіреність завжди має письмову форму. Вона може бути простою письмовою або письмовою нотаріальною. Нотаріальне посвідчення довіреності потрібне, зокрема, на здійснення правочинів, нотаріальна форма для яких обов'язкова (наприклад, правочини купівлі або продажу жилих будинків) [2].

Крім того, довіреність, що видається у порядку передоручення, підлягає нотаріальному посвідченню, крім випадків передоручення одержання заробітної плати, стипендії, пенсії, аліментів, інших платежів та поштової кореспонденції (поштових переказів, посилок тощо), коли довіреність може бути посвідчена посадовою особою організації, в якій довіритель працює, навчається, перебуває на стаціонарному лікуванні, або за місцем його проживання.

Але передбачаються й такі випадки, коли довіреність, посвідчена спеціально уповноваженими на це органами, прирівнюється до нотаріально посвідченої. Аналогічний перелік осіб, що мають право засвідчувати довіреність, закріплений у ст. 40 Закону України «Про нотаріат» [9].

Зокрема до нотаріально посвідчених прирівнюються:

- довіреності військовослужбовців та інших осіб, що перебувають на лікуванні в госпіталях, санаторіях та інших військоволікувальних установах, посвідчені начальниками, їх заступниками по медичній частині, старшими і черговими лікарями цих госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних установ;

- довіреності військовослужбовців, а в пунктах дислокації військових частин, з'єднань, установ і військово-навчальних закладів, де немає державних нотаріальних контор, приватних нотаріусів, посадових осіб і органів, що здійснюють нотаріальні дії.

- також довіреності робітників і службовців, членів їх сімей та членів сімей військовослужбовців, посвідчені командирами (начальниками) цих частин, з'єднань, установ і закладів;

- довіреності осіб, що знаходяться у місцях позбавлення волі, посвідчені начальниками місць позбавлення волі [78].

Довіреність, укладена у простій письмовій формі, як і та, що засвідчена не тим органом або посадовою особою, на які покладено здійснення даних функцій, не може вважатися виданою з дотриманням встановленого законом порядку, а отже, має бути визнана недійсною [2].

Законодавство передбачає наявність у довіреності обов'язкових реквізитів. Довіреність повинна мати всі необхідні реквізити: місце і дату складання; строк дії (прописом); прізвище, ім'я, по батькові довірителя та довіренної особи (повну назву юридичної особи) представника та особи, яку представляють, а в необхідних випадках - посаду, яку вони займають, коло повноважень [2].

Довіреність на одержання заробітної плати та інших платежів, пов'язаних з трудовими відносинами, на отримання винагороди авторів і винахідників, пенсій, допомог і стипендій, грошей з установ ощадних банків, а також на отримання кореспонденції, у тому числі грошової і посилочної, може бути посвідчена організацією, в якій довіритель працює або навчається, житлово-експлуатаційною організацією за місцем його проживання, а також адміністрацією стаціонарної

лікувально-профілактичної установи, у якій він знаходиться на лікуванні.

Довіреності, які видаються юридичними особами, крім тих, що видаються в порядку передоручення, не потребують нотаріальної форми. Довіреність від імені юридичної особи видається за підписом її керівника і скріплюється печаткою цієї організації [78].

Залежно від обсягу повноважень, що надаються повіреному особою, котру він представляє, виокремлюють два види довіреності:

- загальна (генеральна) довіреність, яка уповноважує представника на здійснення правочинів та інших юридичних дій різного характеру;
- спеціальна (у тому числі разова) довіреність, яка підтверджує повноваження на здійснення юридичних дій або правочинів певного типу [85, с. 662].

Загальна, - ще її називають генеральною довіреністю, уповноважує представника на здійснення правочинів та інших юридичних дій різного характеру, тобто видається на вчинення широкого кола угод та юридичних дій (наприклад, генеральною є довіреність, яка видається керівникові філії юридичної особи). Спеціальна довіреність надає повноваження на здійснення юридичних дій або правочинів певного типу, на юридичних дій або правочинів певного типу, тобто видається представникові на здійснення багатьох однорічних юридичних дій, наприклад, довіреність на представництво у суді, довіреність, яка видається експедиторові на отримання вантажів від залізниці. Якщо особа, яку представляють, уповноважує представника на здійснення якого-небудь одного правочину або юридичної дії, то довіреність у цьому випадку буде називатися разовою довіреністю. Такою може бути, наприклад, довіреність на отримання зарплати, на підписання певного договору тощо [44, с. 49].

Довіреність призначається для третіх осіб, які з її тексту узнають, якими повноваженнями наділений представник. Для самого повіреного довіреність ніяких самостійних прав на майно, яке отримане для здійснення угоди, не породжує [2].

Строк дії довіреності, який встановлюється у ній, за загальним правилом, не може перевищувати трьох років. Строк дії довіреності визначається її змістом.

Якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до її припинення [2].

Проте існує спеціальне обмеження строку дії довіреності, виданої в порядку передоручення: вона не може діяти довше, ніж основна довіреність, на підставі якої видана довіреність про передоручення.

Для того, щоб відлік терміну дії довіреності був можливим, у кожній довіреності обов'язково має бути вказана дата її видачі. Недотримання цієї вимоги закону спричиняє недійсність довіреності як документа, що підтверджує повноваження представника. Тобто, вона не має правового значення ні для сторін відносин добровільного представництва, ні для третьої особи [44, с. 49].

Особа, якій видано довіреність, повинна особисто вчиняти ті дії, на які вона уповноважена. Вона може передоручити їх вчинення іншій особі, якщо уповноважена на це довіреністю або примушена до цього обставинами для охорони інтересів особи, яка видала довіреність. Передоручення оформляється нотаріально посвідченою довіреністю. Строк дії такої довіреності не може перевищувати строку дії основної довіреності, на підставі якої її видано. Особа, яка передала повноваження іншій особі, має сповістити про це того, хто видав довіреність, і подати йому необхідні відомості про особу, якій передано повноваження. Невиконання цього обов'язку покладає на особу, покладає на особу, покладає на особу що передала повноваження, відповідальність за дії особи, якій вона передала повноваження, як за свої власні [2].

Узагальнюючи зазначене вище, впливає низка вимог до довіреності:

- вона може бути вчинена лише у письмовій формі;
- як кожен документ, має містити необхідні реквізити: вказівку на суб'єктів, місце, дату видачі тощо;
- у довіреності має бути зазначений обсяг повноважень, наданий представникові особою, яку представляють;
- може бути видана без зазначення строку і зберігати чинність до її припинення.

Аналізуючи вищевикладене, варто зазначити, що довіреність є документом,

що застосовується для оформлення зовнішніх відносин, про які говорилося в попередньому розділі. А, враховуючи складну юридичну природу відносин представництва (то, що вони складаються з двох вдів відносин), варто підкреслити факт взаємозалежності договору доручення (він застосовується для оформлення внутрішніх відносин) та довіреності. Отже, можна сказати, що довіреність має значення лише для третіх осіб. Адже у разі виникнення конфлікту саме довіреність, а точніше зміст цього документа, в якому визначено повноваження представника, допоможе вирішити спір і відновити порушені права та притягнути до відповідальності учасників представницьких правовідносин.

Отже, договір доручення спрямований, перш за все, на посвідчення наявності внутрішніх відносин представництва, у той час як довіреність – як внутрішніх, так і зовнішніх, а тому повинна надсилатись як представникові, так і третім особам з метою уникнення будь-яких непорозумінь та попередження можливих зловживань. Довіреність, на відміну від договору доручення, зазвичай містить лише перелік повноважень, наданих представникові, та строк, на який вони надаються.

Враховуючи наукові погляди погляди і концепції щодо природи довіреності, можна сформулювати наступне визначення довіреності: це письмовий документ (а у передбачених законом випадках – нотаріально посвідчений), який фіксує повноваження представника перед третіми особами.

Отже, представництво слід поділяти на два види: договірне та недоговірне. Так, представництво на підставі договору є договірним, оскільки підставою його виникнення є свідоме та вільне волевиявлення сторін представницьких правовідносин, яке об'єктивується договором між ними. Представництво ж на підставі закону (так само як і представництво на підставі акта органу юридичної особи) є недоговірним, оскільки його виникнення не залежить від волевиявлення і, намірів сторін, а виникає з інших – недоговірних підстав і однією з найбільш поширених є саме положення закону.

Особливістю законного (недоговірного) представництва є те, що суб'єктивні цивільні права належать одному суб'єктові, але здійснювати їх від свого імені він

не може, тому в його інтересах можуть виступати інші особи (представники).

Цивільним законодавством передбачено, що законними представниками є: батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники. У ст.ст. 221, 222 ЦК України законодавець оперує тільки поняттями «батьки (усиновлювачі)», «піклувальники», жодним чином не згадуючи про прийомних батьків і батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу, хоча відповідно до чинного законодавства вони також визнані законними представниками дітей, яких вони виховують, та прирівнюються за правовим статусом до опікунів і піклувальників. Вбачається, що необхідно внести відповідні зміни до ст.ст. 221, 222 ЦК України.

Представництво, яке виникає на підставі закону, охоплює широкий суб'єктний склад, включаючи правовідносини, що виникають між малолітніми, неповнолітніми, обмежено дієздатними, недієздатними тощо особами, з одного боку, та батьками (усиновлювачами), опікунами, піклувальниками, прийомними батьками тощо, з іншого боку, в аспекті внутрішніх відносин представництва, а також у зовнішніх відносинах – із третіми особами, в тому числі органами державної влади та місцевого самоврядування. Особливістю цього суб'єктного складу є його детальне закріплення на законодавчому рівні й наявність численних меж та обмежень повноважень законних представників. У цьому полягає головна функція законного представництва – захист прав та інтересів окремих категорій осіб, які, з огляду на різні фактори, не здатні самотійно набувати прав або користуватися ними.

Комерційне представництво є особливим різновидом добровільного представництва. Підставою виникнення такого представництва може бути цивільно-правовий договір, що укладається між підприємцем, який виступає особою, яку представляють, і комерційним представником.

До характерних рис комерційного представництва можна віднести наступне: здійснюється представництво суб'єктів підприємницької діяльності; представництво здійснюється самотійно представником і на постійних засадах; допускається виконання представництва у відношенні двох або кількох сторін одного і того ж правочину.

Узагальнено, що комерційне представництво – це самостійна діяльність, яка спрямована на систематичне отримання прибутку від надання послуг представництва у підприємницькій сфері. Підставою комерційного представництва може бути цивільно-правовий або трудовий договір. Зокрема, це можуть бути договори доручення, комісії, агентські, брокерські угоди.

Акцентовано увагу на таких обов'язках комерційного представника як:

- обов'язок вчинення правочинів від імені особи, яку комерційний представник представляє;
- обов'язок повідомити третю особу про свій статус комерційного представника;
- обов'язок повідомляти особу, яку представляють, про обставини виконання зобов'язання, які істотно можуть вплинути на її інтереси, зокрема про вчинені від її імені правочини, а також на вимогу особи, яку представляють, повідомляти про інші відомості щодо виконання зобов'язання. Даний обов'язок не визначений законом як імперативний у будь-яких випадках, а виникає лише на вимогу довірителя, тому пропонується визнати його істотною умовою договору;
- обов'язок надавати особі, яку представляють, звіт та виправдальні документи після виконання зобов'язання;
- обов'язок комерційного представника негайно передати особі, яку він представляє, все одержане у зв'язку з виконанням своїх зобов'язань;
- обов'язок повернути довіреність негайно після припинення правовідносин комерційного представництва

Вважається доцільним в ЦК України закріпити також обов'язок комерційного представника щодо нерозголошення конфіденційної інформації, яка стала йому відома при здійсненні повноважень.

Серед прав комерційного представника важливо наголосити на наступних:

- право на плату за надані послуги;
- право відступати в його інтересах від змісту доручення без попереднього запиту про це;
- право здійснювати комерційне представництво одночасно кількох сторін

правочину за їхньою згодою;

Доцільно на законодавчому рівні передбачити наступні права комерційного представника: на плату за надані послуги з моменту прийняття особою, яку представляють, звіту про виконання комерційним представником своїх зобов'язань; на відшкодування витрат, необхідних для виконання зобов'язання; на притримування речі, яка має бути передана особі, яку представляють, для забезпечення вимог оплати надання послуг.

Узагальнюючи зазначене вище, впливає низка вимог до довіреності:

- вона може бути вчинена лише у письмовій формі;
- як кожен документ, має містити необхідні реквізити: вказівку на суб'єктів, місце, дату видачі тощо;
- у довіреності має бути зазначений обсяг повноважень, наданий представникові особою, яку представляють;
- може бути видана без зазначення строку і зберігати чинність до її припинення.

Аналізуючи вищевикладене, варто зазначити, що довіреність є документом, що застосовується для оформлення зовнішніх відносин, про які говорилося в попередньому розділі. А, враховуючи складну юридичну природу відносин представництва (то, що вони складаються з двох вдів відносин), варто підкреслити факт взаємозалежності договору доручення (він застосовується для оформлення внутрішніх відносин) та довіреності. Отже, можна сказати, що довіреність має значення лише для третіх осіб. Адже у разі виникнення конфлікту саме довіреність, а точніше зміст цього документа, в якому визначено повноваження представника, допоможе вирішити спір і відновити порушені права та притягнути до відповідальності учасників представницьких правовідносин.

Отже, договір доручення спрямований, перш за все, на посвідчення наявності внутрішніх відносин представництва, у той час як довіреність – як внутрішніх, так і зовнішніх, а тому повинна надсилатись як представникові, так і третім особам з метою уникнення будь-яких непорозумінь та попередження можливих зловживань. Довіреність, на відміну від договору доручення, зазвичай містить

лише перелік повноважень, наданих представникові, та строк, на який вони надаються.

Враховуючи наукові погляди погляди і концепції щодо природи довіреності, можна сформулювати наступне визначення довіреності: це письмовий документ (а у передбачених законом випадках – нотаріально посвідчений), який фіксує повноваження представника перед третіми особами.

РОЗДІЛ III

ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА ДОВІРЕНІСТЮ

3.1. Припинення представництва за довіреністю

У науці юридичні факти, що припиняють представництво, поділяють на три групи. По-перше, представництво припиняється шляхом його реалізації (сплив строку довіреності, а стосовно разової довіреності – шляхом здійснення представником тієї дії, на яку він був уповноважений). По-друге, представництво може припинитися шляхом відмови від нього представника або принципала. По-третє, представництво припиняється ліквідацією юридичної особи, смертю, визнанням недієздатним або обмежено дієздатним чи безвісно відсутнім громадянина, яким була видана довіреність [46, с. 28]. Аналізуючи таку класифікацію, варто зазначити, що вона стосується безпосередньо договірного представництва. Враховуючи те, що представництво виникає і за законом, і на підставі акта юридичної особи, спробуємо розглянути всі підстави представництва загалом.

Так, дійсно, якщо говорити про договірне представництво, то основною та найбільш поширеною підставою його припинення є належна реалізація повноважень представником. Проте це не єдина підстава для припинення договірного представництва в цивільному праві. Також представництво може бути припинено на підставі завершення строку дії договору. Наприклад, у ст. 1001 ЦК України [2] зазначено, що договором доручення може бути визначений строк, протягом якого повірений має право діяти від імені довірителя. Отже, якщо така умова визначена у договорі, то вона є істотною, оскільки була встановлена сторонами. Також підставою припинення представництва може бути закінчення строку довіреності. Строк дії довіреності, як правило, встановлюється у самій довіреності. Визначення конкретного строку дії довіреності є правом, а не обов'язком особи, яка уповноважує представника на вчинення юридично значимих дій та правочинів, тобто вказівка на строк дії довіреності може бути

відсутня.

Однак у додатках 10–15 до наказу Міністерства юстиції України від 31.10.2006 р. № 83/5 [16], в яких додаються зразки довіреностей, строк дії довіреності і вказівка на дату, до якої є чинною видана довіреність, передбачені. Тобто, незважаючи на закріплену можливість видачі довіреності без зазначення строку дії, традиційно строк дії у довіреностях все ж зазначається. Якщо ж цей строк не вказаний, довіреність зберігає чинність аж до моменту її скасування або припинення з інших підстав, визначених ст. 248 ЦК України [2], або разом із припиненням договору, на підставі якого її було видано.

У цьому контексті варто звернути увагу на співвідношення строку дії договору та довіреності як двох взаємозалежних документів, на підставі яких виникають і підтверджуються повноваження представника та визначаються межі цих повноважень. Адже дуже часто на практиці виникають проблеми, оскільки і договір, і довіреність можуть бути як безстроковими, так і строковими. Отже, якщо у довіреності строк не визначений, а в договорі він вказаний, довіреність має припинятись із припиненням строку дії договору, на підставі якого її видано. Якщо строк вказаний у довіреності, а в договорі він не зазначений, вважається, що строк договору обмежений строком дії довіреності, а укладення представником правочинів за межами строку має розглядатися як перевищення повноважень.

Як вже зазначалося, відносини представництва включають два види правовідносин: внутрішні – між представником та принципалом, що дають можливість наділяти представника необхідними повноваженнями, і зовнішні – між представником і третьою особою щодо вчинення правочинів або інших юридично значимих дій на підставі наявного повноваження. Так, зовнішні правовідносини договірнього представництва припиняються разом з припиненням повноваження, вираженого ззовні за допомогою довіреності. Д.Б. Коротков зазначає, що припинення зовнішніх правовідносин представництва не тягне припинення внутрішніх, оскільки навіть у разі скасування особою, яку представляють, довіреності (позбавлення представника повноваження) між ним і представником можуть залишитися відносини, наприклад, щодо виплати

винагороди за дії, вчинені представником у період здійснення ним повноважень. Однак припинення внутрішніх правовідносин договірною представництва, як правило, спричиняє припинення зовнішніх, оскільки продовження існування повноважень у ситуації, коли представник та особа, яку представляють, офіційно припинили свої внутрішні правовідносини, суперечитиме принципу свободи договору та створить умови для можливих зловживань з боку представника [58].

І.В. Спасибо-Фатєєва також стверджує, що довіреність, яка видається на підставі договору доручення й безпосередньо пов'язана з ним, не може існувати після припинення цього договору, тобто не існує договору – не існує й довіреності. Крім спільних підстав припинення доручення і довіреності, зазначених у ст. ст. 248, 608 і 1008 ЦК України [2], має місце й загальнопоширена підстава припинення зобов'язань виконанням [2], коли після виконання договору доручення повірений уже не повинен мати повноважень, бо вони ним здійснені, а відтак, довіреність також має втрачати юридичну силу. Відповідно до ч. 3 ст. 248 ЦК України [2] у разі припинення представництва за довіреністю представник зобов'язаний негайно повернути довіреність [91, с. 450].

Однак Є.О. Харитонов, зокрема, вважає, що припинення внутрішніх правовідносин представництва у разі, коли у представника залишається документ, що був виданий на підтвердження наявності у нього повноваження, не позбавляє його можливості здійснювати від імені довірителя дії, передбачені цим документом. У зв'язку з цим, вказуючи як одну з підстав припинення представництва односторонню відмову від представництва представника або того, кого представляють, законодавець виходить з того, що припинення повноваження не повинно негативно відбиватись на інтересах третіх осіб, і вимагає від того, кого представляють, виконання інформаційного обов'язку сповістити третіх осіб про скасування довіреності, тобто про припинення повноваження (ч. 2 ст. 249 ЦК України) [2]. Наявність такого обов'язку позбавляє третіх осіб необхідності з'ясовувати кожен раз, чи не припинилось повноваження, сприяє стабільності цивільних правовідносин [79, с. 218].

Тобто, виходячи з цього, законодавець передбачає випадки, коли зовнішні

правовідносини продовжуються незалежно від того, чи припинені внутрішні.

Втім, висловлені позиції щодо можливості відокремленого існування внутрішніх і зовнішніх правовідносин представництва внаслідок припинення лише одного виду з них у різні моменти часу та за різних підстав сприяють лише спрощенню розуміння сутності представництва, але не відповідають ні його правовій природі, ні приписам законодавства. Так, у ч. 3 ст. 248 ЦК України [2] зазначається, що у разі припинення представництва за довіреністю представник зобов'язаний негайно повернути довіреність, а ч. 2 ст. 249 ЦК України [2] передбачає, що особа, яка видала довіреність і згодом скасувала її, повинна негайно повідомити про це представника, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність. Також у ч. 1 ст. 1009 ЦК України [2], серед іншого, в аспекті договору доручення, обумовлено, що якщо договір доручення припинений до того, як доручення було повністю виконане повіреним, довіритель повинен відшкодувати повіреному витрати, пов'язані з виконанням доручення, а якщо повіреному належить плата – також виплатити йому плату пропорційно виконаній ним роботі. Отже, законодавець чітко визначає, що у разі припинення договірною представництва негайно повертається довіреність; якщо договір доручення припинений, довіритель повинен відшкодувати витрати і виплатити плату тощо. Наведене, на перший погляд, не узгоджується із загальним положенням ст. 599 ЦК України [2], за яким зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином: якщо виконання договірною зобов'язання не було здійснено у повному обсязі, за нормальних умов, його не можна вважати припиненим.

Ще однією з актуальних проблем є питання припинення представництва внаслідок смерті довірителя та відповідні наслідки цього. І.В. Спасибо-Фатєєва справедливо стверджує, що не виключаються випадки, коли попри наведене правило про припинення представництва за довіреністю, представник, обізнаний про смерть особи, яка її видала, пред'являючи цю довіреність, вчиняє правочини чи здійснює інші дії, які в ній зазначені. У цьому разі його дії слід розцінити як правопорушення, адже представник вже не має відповідних представницьких

повноважень і, на перший погляд, не може діяти в інтересах довірителя, а також передати йому все одержане внаслідок своїх дій. Часто все, що одержане за такими довіреностями, неправомірно залишається у представника, про що можуть не знати спадкоємці померлого. Найчастіше це стосується дій представника щодо одержання коштів з рахунка особи, яка видала довіреність, або її заробітної плати, стипендії тощо. Представник не вправі розпоряджатись коштами, що знаходяться на рахунку померлої особи [91, с. 566].

Важливо, що представництво за довіреністю, що припинила свою дію у зв'язку зі смертю особи, яка її видала, або особи, якій вона видавалась, а також інших дій та подій, зазначених у ч. 1 ст. 248 ЦК України [2], припиняється починаючи з наступного дня після настання цих дій або подій за правилами обчислення строків, зазначених у ст. 253 ЦК України [6], а не з моменту отримання повідомлення про це іншою стороною [91, с. 569].

Однак відповідно до норм чинного цивільного законодавства смерть принципала не завжди автоматично припиняє дію представницьких повноважень. Зокрема, в п. 6 ч. 1 ст. 248 ЦК України [2] встановлено таке обмеження: «У разі смерті особи, яка видала довіреність, представник зберігає свої повноваження за довіреністю для ведення невідкладних справ або таких дій, невиконання яких може призвести до виникнення збитків».

На думку І.Ю. Доманової, і в разі визнання особи, яку представляють, недієздатною, обмежено дієздатною або безвісно відсутньою, оголошення її померлою, слід також надавати можливість представнику завершити виконання невідкладних справ або таких дій, невиконання яких може призвести до виникнення збитків [47, с. 18]. Позиція науковця вважається слушною, однак виникає реальна практична проблема зловживань представниками своїми правами щодо прав і майна померлих довірителів.

Вбачається, що в такому випадку необхідно зобов'язати представника негайно повідомити спадкоємців довірителя про його смерть і надати звіт про виконання повноваження на підставі довіреності, виданої довірителем за життя. Подібну норму встановлено ч. 1 ст. 1010 ЦК України [2], за якою у разі смерті

повіреного його спадкоємці повинні повідомити довірителя про припинення договору доручення та вжити заходів, необхідних для охорони майна довірителя, зокрема зберегти його речі, документи та передати їх довірителеві. Виходячи з цього пропонуємо доповнити п. 6 ч. 1 ст. 248 ЦК України [2] абзацом третім такого змісту: «Представник зобов'язаний негайно повідомити про наявні у нього представницькі повноваження спадкоємців довірителя або, за їх відсутності, орган опіки та піклування за останнім місцем проживання довірителя та надати звіт про вчинені ним за довіреністю правочини й інші юридично значимі дії.».

Підставою припинення представництва може бути також недійсність договору або довіреності, тобто правочину. В українській мові «недійсний» означає: який не має законної сили; який не існує; не реальний [37, с. 754].

Відповідно до ст. 215 ЦК України [2] підставою недійсності правочину є недотримання в момент його здійснення стороною вимог правомірності правочину. У науці цивільного права виділяють такі види недійсних правочинів: нікчемні та оспорювані. Така ж позиція обстоюється і законодавцем. Правочин вважатиметься недійсним, у разі якщо його недійсність прямо передбачена законом (нікчемний правочин); у разі якщо недійсність правочину визнаватиметься в судовому порядку, такий правочин називається оспорюваним [94, с. 15].

Так, договір доручення або довіреність будуть нікчемними, у разі коли наявний сам факт порушення вимоги закону сторонами, що дає змогу визначити його як недійсний. Наприклад, довіреність на укладання договору дарування, у якій не встановлено прізвище, ім'я, по батькові або повне найменування обдаровуваного, є нікчемною. Те ж саме стосується і договору доручення, адже істотними умовами договору доручення є умови про предмет договору, а також інші умови, визначені ст. 638 ЦК України. Зокрема, як встановлено у ст. 720 ЦК України [2], у договорі доручення на укладення договору дарування обов'язково вказується ім'я обдаровуваного. Якщо цю вимогу не виконано, договір доручення є нікчемним. Крім того, згідно зі ст. 247 ЦК України [2] строк довіреності встановлюється у довіреності. Строк дії довіреності зазначається словами та

визначається роками, місяцями, тижнями, днями і не може бути визначений настанням будь-якої події. Довіреність, у якій не зазначена дата її посвідчення, є нікчемною [2].

Однак варто погодитися з думкою Д. Федорчук, яка вважає, що автоматичне визнання нікчемності правочину не витримує жодної критики з точки зору гарантій стабільності та передбачуваності цивільного обороту. Висновок щодо відповідності того чи іншого правочину вимогам закону дуже часто вимагає серйозного юридичного дослідження, а отже, це є справою суду [75, с. 34].

М.О. Жорнік також обстоює такий підхід і пропонує з метою забезпечення однакового правозастосування в усіх судах внести зміни до ст. 215 ЦК України [2] шляхом вилучення другого речення частини другої зазначеної статті: «У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається.». Відповідно, як зазначає автор, буде встановлено необхідність звернення зацікавлених осіб із позовом до суду та ухвалення судом установлювальних рішень (рішень про визнання тощо), які підтверджуватимуть нікчемність правочину та вноситимуть у правовідношення сторін певну визначеність, забезпечену обов'язковістю судових рішень [50, с. 33].

Якщо ж правочин оспорюваний, то діє загальне правило про те, що правочин є дійсним, доки ніхто не доведе зворотного. Отже, доки судом не буде прийняте рішення про визнання правочину недійсним, він буде дійсним, а наслідки, породжені ним, – юридично значущими [72, с. 95].

Підтвердженням цього є рішення Жовтневого районного суду м. Маріуполя Донецької області від 10.04.2014 р. про визнання довіреності нікчемною та договору дарування недійсним. Не враховуючи факту смерті довірителя, на підставі довіреності було укладено договір дарування, однак ця довіреність була видана на право управління та розпорядження всім належним довірителю на праві власності рухомим і нерухомим майном. Дослідивши матеріали справи, суд дійшов висновку, що позов підлягає задоволенню, оскільки відповідно до ст. 720 ЦК України [2] договір дарування від імені дарувальника може укласти його представник. Доручення на укладення договору дарування, в якому не

встановлено імені обдаровуваного, є нікчемним. Відповідно до ч. 2 ст. 203 ЦК України [2] особа, яка вчиняє правочин, повинна мати необхідний обсяг цивільної дієздатності. Оскільки згідно зі ст. 720 ЦК України [2] довіреність є нікчемною, суд встановив, що представник не мав необхідного обсягу цивільної дієздатності, тому укладений ним договір дарування є недійсним [20].

У ході проведення дослідження підстав припинення довіреності, було встановлено, що вони поділяються на загальні та спеціальні. Зокрема загальна підстава припинення довіреності – це досягнення мети, задля якої ця довіреність була видана. Разом з тим спеціальними підставами припинення довіреності будуть всі інші підстави, з якими пов'язано припинення дії довіреності незалежно від того, була досягнена мета чи ні.

Було встановлено, що підстави припинення представництва за довіреністю, які передбачені ЦК України, можна віднести до спеціальних підстав.

Представництво може бути припинено на підставі завершення строку дії довіреності. Визначення конкретного строку дії довіреності є правом, а не обов'язком особи, яка уповноважує представника на вчинення юридично значимих дій та правочинів, тобто вказівка на строк дії довіреності може бути відсутня. Проте, незважаючи на закріплену можливість видачі довіреності без зазначення строку дії, традиційно строк дії у довіреностях все ж зазначається. Якщо ж цей строк не вказаний, довіреність зберігає чинність аж до моменту її скасування або припинення з інших підстав, визначених ст. 248 ЦК України, або разом із припиненням договору, на підставі якого її було видано.

У цьому контексті варто звернути увагу на співвідношення строку дії договору та довіреності як двох взаємозалежних документів, на підставі яких виникають і підтверджуються повноваження представника та визначаються межі цих повноважень. Отже, якщо у довіреності строк не визначений, а в договорі він вказаний, довіреність має припинятись із припиненням строку дії договору, на підставі якого її видано. Якщо строк вказаний у довіреності, а в договорі він не зазначений, вважається, що строк договору обмежений строком дії довіреності, а укладення представником правочинів за межами строку має розглядатися як

перевищення повноважень.

Важливо зауважити, що представництво за довіреністю, що припинила свою дію у зв'язку зі смертю особи, яка її видала, або особи, якій вона видавалась, припиняється починаючи з наступного дня після настання цих дій, а не з моменту отримання повідомлення про це іншою стороною. Проте, представник може зберегти свої повноваження за довіреністю після смерті особи, яка видала довіреність, для ведення термінових справ або дій, невиконання яких може призвести до збитків.

Підставою припинення представництва може бути також недійсність довіреності. Висновок щодо відповідності тої чи іншої довіреності вимогам закону має вимагати серйозного юридичного дослідження, тому є справою суду. Проте, цивільним законодавством визнання такого правочину недійсним не вимагається. Відповідно, варто законодавчо закріпити необхідність звернення зацікавлених осіб із позовом до суду для підтвердження нікчемності правочину. Якщо ж правочин оспорюваний, то діє загальне правило про те, що правочин є дійсним, доки ніхто не доведе зворотного.

3.2. Скасування довіреності

Щодо скасування довіреності, то особа, яка видала довіреність, має право в будь-який час її скасувати, а особа, якій довіреність видано, може відмовитися від неї, що теж призводить до припинення дії довіреності. Важливим обов'язком особи, яка видала довіреність, є інформування про її скасування особи, якій довіреність було видано, а також третіх осіб, з якими представник мав вступати у правовідносини від імені довірителя. Зустрічним обов'язком представника з моменту, коли він дізнався про скасування довіреності, є обов'язок негайно її повернути.

Процедура скасування довіреності полягає в тому, що особа звертається до нотаріуса із заявою про її скасування, тобто нотаріус не вправі скасовувати довіреність без волевиявлення особи, яка її видала. Хоча на практиці такі випадки

відомі.

Підтвердженням цього є рішення Ірпінського міського суду Київської області від 30.10.2013 р. про скасування нотаріальної дії щодо припинення дії довіреності, оскільки позивачка перебувала на стаціонарному лікуванні в Кіровоградській обласній психіатричній лікарні та не мала можливості підписати документи про скасування нотаріальної дії. Оскільки чинним законодавством не надано право нотаріусу припиняти дію довіреності, відповідач згідно зі ст. 51 Закону України «Про нотаріат» [9] не повідомив сторону, стосовно якої вчинено нотаріальну дію, щодо вжиття заходів скасування нотаріальної дії, тому суд дійшов висновку, що дії відповідача із скасування довіреності, внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру довіреностей суперечать чинному законодавству. А тому існують правові підстави для скасування нотаріальної дії відповідача щодо скасування довіреності та зобов'язання відповідача виключити запис про вчинену нотаріальну дію з Єдиного реєстру довіреностей [10].

Таким чином, нотаріус лише при одержанні заяви робить про це відмітку на примірнику довіреності, що зберігається у справах нотаріуса, та відмітку в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій.

Довіреності у разі припинення їх дії підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей. Нотаріус вносить відомості до Єдиного реєстру в день отримання заяви про скасування довіреності. Для підтвердження факту внесення інформації до Єдиного реєстру нотаріус виготовляє витяг про внесення реєстраційного запису до Єдиного реєстру у двох примірниках, один з яких залишається у нотаріуса, а другий – надається особі, яка видала довіреність (пункти 2.12, 2.13 Положення про Єдиний реєстр довіреностей, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 28.12.2006 р. № 111/5 [11]).

Важливо, що припинення представництва шляхом скасування довіреності довірительом та всі інші підстави припинення представництва за довіреністю, передбачені ст. 248 ЦК України [2], у науці цивільного права визнаються спеціальними, а єдиною загальною – досягнення мети, заради якої видавалась довіреність [64, с. 16].

Так, О.Л. Невзгодіна зазначає, що припинення внутрішніх правовідносин представництва у випадках, коли у представника залишився уповноважуючий документ, не позбавляє його фактичної можливості вчинити від імені особи, яку він представляє, дії, передбачені цим документом [70, с. 30].

Законодавець виходить з того, що припинення повноваження не повинно негативно позначитися на інтересах третіх осіб, і покладає на довірителя (його правонаступників) інформаційне зобов'язання сповістити третіх осіб про скасування довіреності, тобто про припинення повноваження. Наявність цього обов'язку у довірителя звільняє третіх осіб від необхідності з'ясовувати кожен раз, вчиняючи правочин з представником, чи не припинились повноваження, і тим самим сприяє стабільності цивільних правовідносин, стійкості цивільного обороту. Поки треті особи не знають і не повинні знати про припинення повноваження, правочини, вчинені ними з представником, є обов'язковими для довірителя. З іншого боку, законодавець покладає інформаційний обов'язок сповістити представника про скасування довіреності, оскільки права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників [2].

І, на нашу думку, саме сповіщення довірителем представника про скасування довіреності має пріоритетне значення, оскільки є ефективнішим та надійнішим способом інформування про припинення представницьких повноважень не лише самого представника, а й через нього третіх осіб.

Погоджуючись із І.Я. Климовською, на думку якої ЦК України [2] надає повідомленню третіх осіб про скасування довіреності особливого значення [55, с. 130], також вважаємо, що заслуговує на особливу увагу положення, закріплене в абз. 2 ч. 3 ст. 249 ЦК України [2], згідно з яким права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, не зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, якщо третя особа знала або могла знати, що дія довіреності припинилася. Інакше кажучи, правовідношення представництва може

бути припинене у зв'язку із скасуванням довіреності з моменту повідомлення третіх осіб. Щодо третіх осіб повідомлення має значення для запобігання, попередження негативних наслідків вчинення правочинів з неуповноваженим представником.

Важливим є аспект фактичного скасування довіреності, а не запровадження заборон на її використання чи вчинення інших дій або вказівок, які за законом не матимуть таких самих правових наслідків, як і при скасуванні.

Так, до Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області звернулась особа про визнання договору купівлі-продажу земельної ділянки недійсним. В обґрунтування своїх вимог позивач посилався на те, що 07.04.2009 р. між ним і відповідачем було укладено договір купівлі-продажу, відповідно до якого він продав, а відповідач купив земельну ділянку площею 0,070 га, яка розташована в садовому товаристві «Сокіл» на території Піщанської сільської ради Новомосковського району Дніпропетровської області. Задовго до укладення договору купівлі-продажу ним на ім'я дружини було видано довіреність від 14.05.2008 р., якою він уповноважував вчиняти правочини щодо розпорядження всім своїм майном. Водночас він не мав наміру продавати належну йому земельну ділянку. Про це було відомо його дружині, оскільки коли в лютому–березні 2009 року дружині були необхідні гроші, вона запитувала його про продаж земельної ділянки. Він повідомив дружині про небажання продавати спірну земельну ділянку та заборонив їй використовувати раніше надану довіреність. Однак суд у задоволенні позовних вимог відмовив, оскільки, на його думку, позивач не надав жодного доказу того, що довіреність від 14.05.2008 р., на підставі якої діяла його дружина, було скасовано на час укладення спірного договору купівлі-продажу. І оскільки довіреність не було скасовано, суд дійшов висновку, що при укладенні договору його дружина як представник діяла в межах наданих повноважень, тому підстав для визнання договору купівлі-продажу недійсним із зазначених підстав немає [21].

Нагадаємо, що особа, яка видала довіреність і згодом скасувала її, повинна негайно повідомити про це представника, а також відомих їй третіх осіб, для

представництва перед якими було видано довіреність. У цьому ж випадку, по-перше, позивач не повідомив третю особу про скасування довіреності, а по-друге, повідомлення про скасування довіреності в усній формі призводить до того, що у разі виникнення конфлікту, судового спору довіритель не має доказів, щоб довести факт скасування.

Отже, встановлено, що скасування довіреності (як підстава припинення представництва) набуває юридичної сили та значення при інформуванні представника або третіх осіб, що були сторонами зовнішнього представництва. У такому разі інша з цих дій матиме вже не правоприпиняючий, а інформативний характер. При цьому при сповіщенні третіх осіб значення матиме той факт, чи було видано довіреність на вчинення правочинів з виключним колом осіб або з невизначеним. У другому випадку можна говорити про правомірність дій представника, який, не отримавши належного повідомлення про скасування довіреності, вчиняв правочини або інші юридично значимі дії з третіми особами, які також не були сповіщені довірителем.

Крім того, законодавець покладає інформаційний обов'язок сповістити представника про скасування довіреності, оскільки права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників. На нашу думку, саме сповіщення довірителем представника про скасування довіреності має пріоритетне значення, оскільки є ефективнішим та надійнішим способом інформування про припинення представницьких повноважень не лише самого представника, а й через нього третіх осіб.

Належною формою скасування довіреності слід вважати письмову, яка включає як сповіщення відповідних осіб шляхом окремого письмового повідомлення, листа електронною поштою тощо, так і розміщення інформації про скасування довіреності у друкованих виданнях.

У зв'язку з цим, пропонується доповнити положення статті 249 ЦК України положенням щодо письмової форми повідомлення про скасування довіреності.

3.3. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю

Важливим питанням правового регулювання відносин представництва є відмова представника від вчинення дій, що були визначені довіреністю. У відповідності до чинного законодавства така відмова є однією з підстав припинення правовідношення представництва [2].

Однак складність доктринального аналізу та визначення суті відмови, на думку В. Крата, полягає в тому, що така відмова обумовлюється «поєднанням» правового регулювання, що включає загальні норми щодо представництва та положення про договір доручення [61].

За загальним правилом (ст. 250 ЦК України) право відмовитися не пов'язується або не залежить від певних передумов чи підстав. Разом з тим слід відмітити, що цивільним законодавством передбачено неможливість (ч. 3 ст. 250 ЦК України) здійснення відмови від вчинення дій, які були визначені довіреністю, якщо вони:

- а) невідкладні (наприклад, представникові була видана довіреність на продаж товарів, що швидко псуються, а довіритель перебуває в іншій державі);
- б) або такі, що спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам (зокрема, на вчинення певного правочину в умовах «різкої» зміни цін на певні товари) [76].

Причому встановлення цієї заборони у ч. 2 ст. 250 ЦК України [2] не позбавляє представника права на відмову від вчинення дій, що визначені довіреністю. Ця теза підтверджується й системним тлумаченням ч. 2 та 4 ст. 250 ЦК України [2]. Тобто в жодному разі її не можна розцінити як абсолютну заборону, що позбавляє представника права на відмову від вчинення дій, які були визначені довіреністю. Однак, якщо відмова буде вчинена представником, не зважаючи на існування заборони, і при цьому, в результаті відмови будуть заподіяні збитки, то представник зобов'язаний їх відшкодувати (ч. 4 ст. 250 ЦК

України [48].

Отже, представник має право на відмову від вчинення своїх повноважень повністю або частково. Право представника на відмову не може бути обмежене, в тому числі у формі позбавлення його цього права за договором доручення як головною підставою для виникнення представницьких відносин [2].

Форма відмови представника спеціально не встановлена, а відтак при здійсненні відмови слід керуватися ч. 3 ст. 214 ЦК України [2] про те, що відмова від правочину вчиняється у такій самій формі, в якій було вчинено правочин. Якщо довіреність була посвідчена нотаріально, відмова може бути оформлена у вигляді заяви до нотаріальної контори [17]. Ст. 250 ЦК України [2] зобов'язує представника негайно повідомити особу, яку він представляє, про відмову від своїх повноважень. При цьому у статті немає вказівки про те, що відмова породжує юридичні наслідки для особи, яку представляють, третіх осіб, лише якщо вони повідомлені про це і з моменту, коли вони про це дізналися.

Проте такий висновок слід зробити, застосувавши аналогію з ч. 3 ст. 249 ЦК України [2]. Таким чином, якщо довіритель дізнався або мав дізнатися про попередньо заявлену відмову представника вже після вчинення ним правочину, останній є чинним і для довірителя, і для його контрагентів.

Представник не може відмовитись від вчинення дій за довіреністю, якщо ці дії були невідкладними або такими, що спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, або іншим особам. Невідкладний характер дій, що мають бути вчинені представником, може ґрунтуватись на підставі представництва - договорі або акті органу юридичної особи, або впливати з конкретної обстановки, в якій діє представник. Спрямованість правочину на запобігання завданню збитків переважно має місце у випадках, коли повірений діє як комерційний представник від імені одного або кількох суб'єктів підприємницької діяльності. Треті особи ризикують зазнати збитків, наприклад, у разі, коли представник заявив про відмову від своїх повноважень після укладення правочину, але до його виконання, якщо обов'язок виконання за умовами представництва покладається на представника [41].

Ч. 4 ст. 250 ЦК України [2] встановлює відповідальність для представника перед довірительцем за невиконання вимог щодо негайного його повідомлення про відмову від вчинення дій за довіреністю або за відмову від вчинення невідкладних дій або дій, що потягли за собою завдання збитків довірительцю, у вигляді відшкодування збитків [2]. Покладення на представника обов'язку щодо відшкодування збитків не виключає можливості притягнення його до цивільної відповідальності за порушення зобов'язання в інших формах [2].

Варто звернути увагу, що підставою для притягнення представника до цивільно-правової відповідальності може бути, як засвідчує аналіз норм про договір доручення, сам факт відмови від виконання доручення. Відмова повіреного від виконання договору доручення зумовлює виникнення у нього обов'язків щодо відшкодування збитків, якщо внаслідок відмови довіритель позбавлений можливості інакше забезпечити свої інтереси або повірений є комерційним представником [2].

Повна відмова від виконання своїх дій за довіреністю, виданою на підставі договору доручення, має кваліфікуватись як відмова від договору доручення. Невиконання своїх повноважень за довіреністю внаслідок відмови представника може бути підставою для притягнення останнього не лише до цивільної відповідальності. Представник, що здійснює повноваження за довіреністю, виданою юридичною особою, з якою він перебуває у трудових відносинах, у разі невиконання своїх обов'язків може понести дисциплінарну відповідальність [41].

Отже, якщо з певних причин представник не може виконувати ці повноваження, він може відмовитись від довіреності. Однак є певні обмеження щодо такої відмови, про які нами вже зазначалося. Так, представник не може відмовитися від вчинення дій, які були визначені довіреністю, якщо ці дії були невідкладними або такими, що спрямовані на запобігання завданню збитків довірительцю чи іншим особам. Він відповідає перед особою, яка видала довіреність, за завдані їй збитки у разі недодержання ним вимог, встановлених частинами другою та третьою ст. 250 ЦК України [2]. Важливою умовою такої відмови є поінформованість довірителя. Форма такого повідомлення не визначена

законодавством і може бути довільною, оскільки не пов'язується чітко визначеними строками.

За невиконання представником обов'язків, які покладаються на нього законом у зв'язку з відмовою від повноважень, ч. 4 ст. 250 ЦК України [2] встановлює санкції. Вони полягають у покладенні на представника обов'язку відшкодувати збитки особі, яка видала довіреність. Оскільки законом не встановлено інше, засади відшкодування зазначених збитків визначаються згідно з правилами ст. 22 ЦК України [6]. Відповідно до зазначеної статті для застосування цивільно-правової відповідальності потрібна наявність усіх елементів складу цивільного правопорушення, а саме: протиправної поведінки, збитків, причинного зв'язку між протиправною поведінкою боржника та збитками і вини. За відсутності хоча б одного з цих елементів цивільна відповідальність не настає.

Ще однією підставою припинення правовідношення представництва є відмова представника від вчинення дій, які були вчинені довіреністю.

Право відмовитися не пов'язується або не залежить від певних передумов чи підстав. Проте передбачена неможливість (ч. 3 ст. 250 ЦК України) здійснення відмови від вчинення дій, які були визначені довіреністю, у випадку невідкладності або якщо вони спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам. Проте, у випадку відмови представником від вчинення дій, не зважаючи на заборону, що призведе до збитків, представник буде зобов'язаний їх відшкодувати.

Важливою умовою такої відмови є поінформованість довірителя. Форма такого повідомлення не визначена законодавством і може бути довільною, оскільки не пов'язується чітко визначеними строками.

Як і у випадку про скасування довіреності, вважаємо за доцільне, щоб повідомлення про відмову від вчинення дій, які були визначені довіреністю, здійснювалось у письмовій формі у вигляді заяви. Адже важливою умовою такої відмови є поінформованість довірителя. Форма такого повідомлення не визначена

законодавством і може бути довільною, оскільки не пов'язується чітко визначеними строками.

У ході проведення дослідження підстав припинення довіреності, було встановлено, що вони поділяються на загальні та спеціальні. Зокрема загальна підстава припинення довіреності – це досягнення мети, задля якої ця довіреність була видана. Разом з тим спеціальними підставами припинення довіреності будуть всі інші підстави, з якими пов'язано припинення дії довіреності незалежно від того, була досягнена мета чи ні.

У ході дослідження було встановлено, що підстави припинення представництва за довіреністю, які передбачені ЦК України, можна віднести до спеціальних підстав.

Представництво може бути припинено на підставі завершення строку дії довіреності. Визначення конкретного строку дії довіреності є правом, а не обов'язком особи, яка уповноважує представника на вчинення юридично значимих дій та правочинів, тобто вказівка на строк дії довіреності може бути відсутня. Проте, незважаючи на закріплену можливість видачі довіреності без зазначення строку дії, традиційно строк дії у довіреностях все ж зазначається. Якщо ж цей строк не вказаний, довіреність зберігає чинність аж до моменту її скасування або припинення з інших підстав, визначених ст. 248 ЦК України, або разом із припиненням договору, на підставі якого її було видано.

У цьому контексті варто звернути увагу на співвідношення строку дії договору та довіреності як двох взаємозалежних документів, на підставі яких виникають і підтверджуються повноваження представника та визначаються межі цих повноважень. Отже, якщо у довіреності строк не визначений, а в договорі він вказаний, довіреність має припинятись із припиненням строку дії договору, на підставі якого її видано. Якщо строк вказаний у довіреності, а в договорі він не зазначений, вважається, що строк договору обмежений строком дії довіреності, а укладення представником правочинів за межами строку має розглядатися як перевищення повноважень.

Важливо зауважити, що представництво за довіреністю, що припинила свою

дію у зв'язку зі смертю особи, яка її видала, або особи, якій вона видавалась, припиняється починаючи з наступного дня після настання цих дій, а не з моменту отримання повідомлення про це іншою стороною. Проте, представник може зберегти свої повноваження за довіреністю після смерті особи, яка видала довіреність, для ведення термінових справ або дій, невиконання яких може призвести до збитків.

Підставою припинення представництва може бути також недійсність довіреності. Висновок щодо відповідності тої чи іншої довіреності вимогам закону має вимагати серйозного юридичного дослідження, тому є справою суду. Проте, цивільним законодавством визнання такого правочину недійсним не вимагається. Відповідно, варто законодавчо закріпити необхідність звернення зацікавлених осіб із позовом до суду для підтвердження нікчемності правочину. Якщо ж правочин оспорюваний, то діє загальне правило про те, що правочин є дійсним, доки ніхто не доведе зворотного.

Встановлено, що скасування довіреності (як підстава припинення представництва) набуває юридичної сили та значення при інформуванні представника або третіх осіб, що були сторонами зовнішнього представництва. У такому разі інша з цих дій матиме вже не правоприпиняючий, а інформативний характер. При цьому при сповіщенні третіх осіб значення матиме той факт, чи було видано довіреність на вчинення правочинів з виключним колом осіб або з невизначеним. У другому випадку можна говорити про правомірність дій представника, який, не отримавши належного повідомлення про скасування довіреності, вчиняв правочини або інші юридично значимі дії з третіми особами, які також не були сповіщені довірителем.

Крім того, законодавець покладає інформаційний обов'язок сповістити представника про скасування довіреності, оскільки права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників. На нашу думку, саме сповіщення довірителем представника про скасування довіреності має

пріоритетне значення, оскільки є ефективнішим та надійнішим способом інформування про припинення представницьких повноважень не лише самого представника, а й через нього третіх осіб.

Належною формою скасування довіреності слід вважати письмову, яка включає як сповіщення відповідних осіб шляхом окремого письмового повідомлення, листа електронною поштою тощо, так і розміщення інформації про скасування довіреності у друкованих виданнях.

У зв'язку з цим, пропонується доповнити положення статті 249 ЦК України положенням щодо письмової форми повідомлення про скасування довіреності.

Ще однією підставою припинення правовідношення представництва є відмова представника від вчинення дій, які були вчинені довіреністю.

Право відмовитися не пов'язується або не залежить від певних передумов чи підстав. Проте передбачена неможливість (ч. 3 ст. 250 ЦК України) здійснення відмови від вчинення дій, які були визначені довіреністю, у випадку невідкладності або якщо вони спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам. Проте, у випадку відмови представником від вчинення дій, не зважаючи на заборону, що призведе до збитків, представник буде зобов'язаний їх відшкодувати.

Важливою умовою такої відмови є поінформованість довірителя. Форма такого повідомлення не визначена законодавством і може бути довільною, оскільки не пов'язується чітко визначеними строками.

Як і у випадку про скасування довіреності, вважаємо за доцільне, щоб повідомлення про відмову від вчинення дій, які були визначені довіреністю, здійснювалось у письмовій формі у вигляді заяви. Адже важливою умовою такої відмови є поінформованість довірителя. Форма такого повідомлення не визначена законодавством і може бути довільною, оскільки не пов'язується чітко визначеними строками.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідивши сутність інституту представництва на підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу можна зробити наступні узагальнені висновки:

1. Загальними ознаками представництва є те, що представник вчиняє правомірні юридично значимі дії у визначених межах в інтересах іншої особи, які породжують, змінюють і припиняють цивільні права й обов'язки цієї особи, яку він представляє; ці дії вчиняються лише щодо третіх осіб, які проінформовані про те, що мають справу з представником; поінформованість довірителя щодо вчинених представником правочинів та юридичних дій.

Представництво – це цивільне організаційне правовідношення, в якому особа (представник) в межах наданих йому повноважень вчиняє правочини та інші правомірні юридично значимі дії від імені та в інтересах іншої особи (принципала) щодо третіх осіб, тим самим створюючи, змінюючи або припиняючи їх цивільні права та обов'язки, а також несе відповідальність перед особою, яку представляє. Пропонується закріпити це визначення у ст. 237 ЦК України.

2. Юридичні факти, через які виникають правовідносини представництва, відносять до підстав виникнення представництва. Представництво може ґрунтуватись на різних юридичних фактах, а саме:

- укладання договору як підстава виникнення добровільного (договірного) представництва (договір доручення, довіреність);
- народження дитини (усиновлення) як підстава виникнення законного (не договірного) представництва між батьками та дітьми і т.д.,
- адміністративного акту (призначення опікуном і т.п.) як підстава виникнення законного (не договірного, обов'язкового) представництва;
- акту органу юридичної особи (призначення на певну посаду);
- а також інших підстав, що передбачені актами цивільного законодавства України.

Представником є особа, яка вчиняє правочини та інші юридичні дії від імені особи, яку представляє в силу наявних у неї повноважень.

Варто виокремити межі правоздатності особи-представника, а саме: представник не може вчиняти правочин, який відповідно до його змісту може бути вчинений лише особисто тією особою, яку він представляє (складання заповіту, укладання договору довічного утримання, укладання шлюбу тощо). Це положення визначає межі здатності виступати через представника.

3. Представництво слід поділяти на два види: договірне та недоговірне. Так, представництво на підставі договору є договірним, оскільки підставою його виникнення є свідоме та вільне волевиявлення сторін представницьких правовідносин, яке об'єктивується договором між ними. Представництво ж на підставі закону (так само як і представництво на підставі акта органу юридичної особи) є недоговірним, оскільки його виникнення не залежить від волевиявлення і, намірів сторін, а виникає з інших – недоговірних підстав і однією з найбільш поширених є саме положення закону.

Особливістю законного (недоговірного) представництва є те, що суб'єктивні цивільні права належать одному суб'єктові, але здійснювати їх від свого імені він не може, тому в його інтересах можуть виступати інші особи (представники).

Цивільним законодавством передбачено, що законними представниками є: батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники.

Представництво, яке виникає на підставі закону, охоплює широкий суб'єктний склад, включаючи правовідносини, що виникають між малолітніми, неповнолітніми, обмежено дієздатними, недієздатними тощо особами, з одного боку, та батьками (усиновлювачами), опікунами, піклувальниками, прийомними батьками тощо, з іншого боку, в аспекті внутрішніх відносин представництва, а також у зовнішніх відносинах – із третіми особами, в тому числі органами державної влади та місцевого самоврядування.

4. Комерційне представництво є особливим різновидом добровільного представництва. Підставою виникнення такого представництва може бути цивільно-правовий договір, що укладається між підприємцем, який виступає

особою, яку представляють, і комерційним представником.

До характерних рис комерційного представництва можна віднести наступне: здійснюється представництво суб'єктів підприємницької діяльності; представництво здійснюється самостійно представником і на постійних засадах; допускається виконання представництва у відношенні двох або кількох сторін одного і того ж правочину.

Узагальнено, що комерційне представництво – це самостійна діяльність, яка спрямована на систематичне отримання прибутку від надання послуг представництва у підприємницькій сфері. Підставою комерційного представництва може бути цивільно-правовий або трудовий договір. Зокрема, це можуть бути договори доручення, комісії, агентські, брокерські угоди.

Обов'язками комерційного представника є:

- обов'язок вчинення правочинів від імені особи, яку комерційний представник представляє;
- обов'язок повідомити третю особу про свій статус комерційного представника;
- обов'язок повідомляти особу, яку представляють, про обставини виконання зобов'язання, які істотно можуть вплинути на її інтереси, зокрема про вчинені від її імені правочини, а також на вимогу особи, яку представляють, повідомляти про інші відомості щодо виконання зобов'язання. Даний обов'язок не визначений законом як імперативний у будь-яких випадках, а виникає лише на вимогу довірителя, тому пропонується визнати його істотною умовою договору;
- обов'язок надавати особі, яку представляють, звіт та виправдані документи після виконання зобов'язання;
- обов'язок комерційного представника негайно передати особі, яку він представляє, все одержане у зв'язку з виконанням своїх зобов'язань;
- обов'язок повернути довіреність негайно після припинення правовідносин комерційного представництва

Основні права комерційного представника:

- право на плату за надані послуги;

- право відступати в його інтересах від змісту доручення без попереднього запиту про це;

- право здійснювати комерційне представництво одночасно кількох сторін правочину за їхньою згодою;

5. Вимоги до довіреності:

- вона може бути вчинена лише у письмовій формі;

- як кожен документ, має містити необхідні реквізити: вказівку на суб'єктів, місце, дату видачі тощо;

- у довіреності має бути зазначений обсяг повноважень, наданий представникові особою, яку представляють;

- може бути видана без зазначення строку і зберігати чинність до її припинення.

Довіреність є документом, що застосовується для оформлення зовнішніх відносин, про які говорилося в попередньому розділі. А, враховуючи складну юридичну природу відносин представництва (то, що вони складаються з двох вдів відносин), варто підкреслити факт взаємозалежності договору доручення (він застосовується для оформлення внутрішніх відносин) та довіреності.

Отже, договір доручення спрямований, перш за все, на посвідчення наявності внутрішніх відносин представництва, у той час як довіреність – як внутрішніх, так і зовнішніх, а тому повинна надсилатись як представникові, так і третім особам з метою уникнення будь-яких непорозумінь та попередження можливих зловживань. Довіреність, на відміну від договору доручення, зазвичай містить лише перелік повноважень, наданих представникові, та строк, на який вони надаються.

6. Підстави припинення довіреності поділяються на загальні та спеціальні. Зокрема загальна підстава припинення довіреності – це досягнення мети, задля якої ця довіреність була видана. Разом з тим спеціальними підставами припинення довіреності будуть всі інші підстави, з якими пов'язано припинення дії довіреності незалежно від того, була досягнена мета чи ні.

Представництво може бути припинено на підставі завершення строку дії

довіреності. Визначення конкретного строку дії довіреності є правом, а не обов'язком особи, яка уповноважує представника на вчинення юридично значимих дій та правочинів, тобто вказівка на строк дії довіреності може бути відсутня. Проте, незважаючи на закріплену можливість видачі довіреності без зазначення строку дії, традиційно строк дії у довіреностях все ж зазначається. Якщо ж цей строк не вказаний, довіреність зберігає чинність аж до моменту її скасування або припинення з інших підстав, визначених ст. 248 ЦК України, або разом із припиненням договору, на підставі якого її було видано.

Якщо у довіреності строк не визначений, а в договорі він вказаний, довіреність має припинятись із припиненням строку дії договору, на підставі якого її видано. Якщо строк вказаний у довіреності, а в договорі він не зазначений, вважається, що строк договору обмежений строком дії довіреності, а укладення представником правочинів за межами строку має розглядатися як перевищення повноважень.

Важливо зауважити, що представництво за довіреністю, що припинила свою дію у зв'язку зі смертю особи, яка її видала, або особи, якій вона видавалась, припиняється починаючи з наступного дня після настання цих дій, а не з моменту отримання повідомлення про це іншою стороною. Проте, представник може зберегти свої повноваження за довіреністю після смерті особи, яка видала довіреність, для ведення термінових справ або дій, невиконання яких може призвести до збитків.

Підставою припинення представництва може бути також недійсність довіреності. Висновок щодо відповідності тої чи іншої довіреності вимогам закону має вимагати серйозного юридичного дослідження, тому є справою суду. Проте, цивільним законодавством визнання такого правочину недійсним не вимагається. Відповідно, варто законодавчо закріпити необхідність звернення зацікавлених осіб із позовом до суду для підтвердження нікчемності правочину. Якщо ж правочин оспорюваний, то діє загальне правило про те, що правочин є дійсним, доки ніхто не доведе зворотного.

7. Встановлено, що скасування довіреності (як підстава припинення

представництва) набуває юридичної сили та значення при інформуванні представника або третіх осіб, що були сторонами зовнішнього представництва. У такому разі інша з цих дій матиме вже не правоприпиняючий, а інформативний характер. При цьому при сповіщенні третіх осіб значення матиме той факт, чи було видано довіреність на вчинення правочинів з виключним колом осіб або з невизначеним. У другому випадку можна говорити про правомірність дій представника, який, не отримавши належного повідомлення про скасування довіреності, вчиняв правочини або інші юридично значимі дії з третіми особами, які також не були сповіщені довірителем.

Належною формою скасування довіреності слід вважати письмову, яка включає як сповіщення відповідних осіб шляхом окремого письмового повідомлення, листа електронною поштою тощо, так і розміщення інформації про скасування довіреності у друкованих виданнях.

8. Ще однією підставою припинення правовідношення представництва є відмова представника від вчинення дій, які були вчинені довіреністю.

Право відмовитися не пов'язується або не залежить від певних передумов чи підстав. Проте передбачена неможливість (ч. 3 ст. 250 ЦК України) здійснення відмови від вчинення дій, які були визначені довіреністю, у випадку невідкладності або якщо вони спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам. Проте, у випадку відмови представником від вчинення дій, не зважаючи на заборону, що призведе до збитків, представник буде зобов'язаний їх відшкодувати.

Важливою умовою такої відмови є поінформованість довірителя. Форма такого повідомлення не визначена законодавством і може бути довільною, оскільки не пов'язується чітко визначеними строками.

Як і у випадку про скасування довіреності, вважаємо за доцільне, щоб повідомлення про відмову від вчинення дій, які були визначені довіреністю, здійснювалось у письмовій формі у вигляді заяви. Адже важливою умовою такої відмови є поінформованість довірителя. Форма такого повідомлення не визначена

законодавством і може бути довільною, оскільки не пов'язується чітко визначеними строками.

На підставі дослідження правової природи представництва виникли пропозиції щодо внесення змін до законодавства з припону правового регулювання представництва, а саме:

- пропонується ст. 239 ЦК України викласти у наступній редакції: «Правочин та інші юридичні дії, вчинені представником, створюють, змінюють, припиняють цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє».

- цивільним законодавством встановлено, що представником вчиняється правочин (ст. 239 ЦК України). Вважаємо, що положення цієї статті має бути доповнене, адже, з точки зору змісту відносин представництва, підставами їх створення, зміни чи припинення можуть бути не лише правочини, а й інші юридичні дії (і закон, і акт органу юридичної особи, а також інші підстави цивільного законодавства).

- у ст.ст. 221, 222 ЦК України законодавець оперує тільки поняттями «батьки (усиновлювачі)», «піклувальники», жодним чином не згадуючи про прийомних батьків і батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу, хоча відповідно до чинного законодавства вони також визнані законними представниками дітей, яких вони виховують, та прирівнюються за правовим статусом до опікунів і піклувальників. Вбачається, що необхідно внести відповідні зміни до ст.ст. 221, 222 ЦК України.

- пропонується ст. 1006 ЦК України доповнити наступним: «4) не розголошувати конфіденційну інформацію, що стала йому відома при здійсненні повноважень».

- доцільно на законодавчому рівні передбачити наступні права комерційного представника: на плату за надані послуги з моменту прийняття особою, яку представляють, звіту про виконання комерційним представником своїх зобов'язань; на відшкодування витрат, необхідних для виконання зобов'язання; на притримування речі, яка має бути передана особі, яку представляють, для забезпечення вимог оплати надання послуг.

- враховуючи наукові погляди погляди і концепції щодо природи довіреності, можна сформулювати наступне визначення довіреності: «це письмовий документ (а у передбачених законом випадках – нотаріально посвідчений), який фіксує повноваження представника перед третіми особами», яке слід закріпити у ст. 244 ЦК України.

- пропонується доповнити положення ст. 249 ЦК України положенням щодо письмової форми повідомлення про скасування довіреності, а саме: «5. Форма скасування довіреності письмова».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 21-22. - Ст. 135.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
5. Господарський кодекс від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
6. Про транспортно-експедиторську діяльність: Закон України від 01.07.2004 № 1955-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1955-15>.
7. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
8. Про виконавче провадження: Закон України в редакції від 02.06.2016 № 1404-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
9. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
10. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 19. - Ст. 143.
11. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – Ст. 275.

12. Про акціонерні товариства: Закон України в редакції від 17.09.2008 № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.

13. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України в редакції від 06.02.2018 № 2275-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>.

14. Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених): Постанова Кабінету Міністрів України Положення від 27.08.1997 № 938 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/938-97-%D0%BF>.

15. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова, Порядок, Форма типового документа від 24.09.2008 р. № 866 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF/page>.

16. Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні : наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>.

17. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України; Порядок від 22.02.2012 № 296/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>.

18. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 4 жовтня 2011 р. / Справа № 3/318 // Архів Київського апеляційного господарського суду.

19. Постанова Вищого господарського суду України від 3 травня 2011 р. / Справа № 20/115 // Архів Вищого господарського суду України.

20. Про визнання довіреності нікчемною та договору дарування недійсним : рішення Жовтневого районного суду м. Маріуполя Донецької області від 10.04.2014 р. №263/2010/14ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38239583>.

21. Про визнання договору купівлі-продажу земельної ділянки недійсним : рішення Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 11.04.2014 р. № 617/453/13-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40989158>.

22. Правила Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12 грудня 2006 р. № 1449 «Про затвердження Правил (умов) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами» // Офіційний вісник України. – 2007. – № 6. – Ст. 235.

23. Абрамова Н. В. Договоры поручения, комиссии. Агентские договоры / Н. В. Абрамова. – М. : Издательско-консультационная компания «Статут-Кво 97», 2004. – 172 с.

24. Адаховська Н.С. Опіка над майном за цивільним законодавством України [Текст] : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Н. С. Адаховська ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – О., 2013. – 18 с.

25. Адаховська Н.С. Опіка над майном за цивільним законодавством України / Н.С. Адаховська // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 59. – С. 293–298.

26. Аномалії в цивільному праві України: Навч-практ. посібник // Відп. Ред. Р.А. Майданик. – К.: Юстініан, 2007 – 912 с.

27. Бермічева О.В. Надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності – відображення реалій / О.В. Бермічева // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. – № 6. – С. 81–89.

28. Бірюков І.А. Цивільне право України. Загальна частина: навчальний посібник / І.А. Бірюков, Ю.О. Заїка. - К.: КНТ, 2006.- 480

29. Бірюков І. А. Цивільне право України. Загальна частина: навчальний посібник / за ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заїки. – К. : КНТ, 2006. – 480 с.

30. Бічук Л. Управління майном неповнолітнього: деякі пропозиції // Право України. - 2000. - № 9. - С. 101-104.

31. Брагинский М.И. Договорное право. Книга третья / И.М. Брагинский, В.В. Витрянский. - М.: Статут., 2003. – 1049 с.
32. Брагинский М. И. Договорное право / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. – М. : Статут, 2007. – Книга третья : договоры о выполнении работ и оказании услуг, 2007. – 1055с.
33. Брокерська та дилерська діяльність з цінними паперами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k1086&T=04&lng=1&st=0.
34. Будзан Л.Д. Представництво в адміністративному судочинстві України [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Л. Д. Будзан ; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т» М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. – Запоріжжя, 2013. – 16 с.
35. Василик Ю. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб як сторін у цивільному процесі / Ю. Василик // Віче. – 2014. – № 6. – С. 26–29.
36. Васильєва В. А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг. Монографія / В. А. Васильєва. – Івано-Франківськ, 2006.– 346 с.
37. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел [з дод. і допов.]. – К.–Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
38. Венедіктова І.В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / І.В. Венедіктова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2013. – 18 с.
39. Венедіктова І.В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві: монограф. / І.В. Венедіктова. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 287 с.
40. Верес І.Я. Права та обов'язки комерційного представника / І.Я. Верес // Цивільне право. – 2013. – С. 24-30.
41. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/komentar/chky/chky-knuga1/chky-knuga1-pozd4/111-tsk-glava17/1942--250.html>.

42. Гелецька І.О. Правове регулювання відносин представництва у цивільному праві : автореферат десерт. на здоб. наук. сту. к. ю. н. / І.О. Гелецька. – К, 2005. – 26 с.

43. Гелецька І.О. Представництво без повноважень / І.О. Гелецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Випуск 5. – Том 1. – С. 155–159.

44. Горбунова Л.М. Представництво / Л.М. Горбунова, С.В.Богачов, Г.В.Красій; М-во юстиції України.– К.: ТОВ «Поліграф Експрес», 2006. – 49 с.

45. Гражданское право в вопросах и ответах. Учебное пособие / Под ред. Е.О. Харитонов. – Х.: «Одиссей», 2001. – 416 с.

46. Гришин С. М. Основания возникновения, изменения и прекращения правоотношения представительства / С. М. Гришин // Вестник РУДН. – Серия «Юридические науки». – 2008. – № 1. – С. 28–32.

47. Доманова І. Ю. Інститут добровільного представництва в цивільному праві України : автореферат дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / І. Ю. Доманова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 22 с.

48. Дрішлюк А. І Добровільне представництво у цивільному праві України: Навчальний посібник / А. І. Дрішлюк, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova. - К.: Консум, 2006. - 176 с.

49. Жилінкова. І. Науково-правовий висновок щодо окремих питань представництва за Цивільним кодексом: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.yurradnik.com.ua/stride/men.

50. Жорнік М. О. Застосування поняття недійсності правочину та її види в цивільному судочинстві / М. О. Жорнік // Адвокат. – 2012. – № 9 (144). – С. 33–36.

51. Кантерман Е. Договір доручення: правові аспекти / Е. Кантерман. – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-dokumentoorot-2-dogovor-porucheniya-pravovye-aspekty>.

52. Керимов С.Г. Представництво за законом в цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С.Г. Керимов ; НДІ приват. права і підприємництва Акад. прав. наук України. – К., 2006. – 19 с.
53. Климовська І. Я. Особливості послуг комерційного представника / І. Я. Климовська // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2008. – Вип. 46. – С. 120-125.
54. Климовська І. Я. Підстави виникнення комерційного представництва / І.Я. Климовська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2008. – Вип. 3. – С. 121-129.
55. Климовська І.Я. Підстави припинення комерційного представництва / І. Я. Климовська // Університетські наукові записки. – 2009. – № 1 (29). – С. 128–133.
56. Кодифікація приватного (цивільного) права України / За редакцією А.С. Довгєрта. - К.: Український центр правничих студій «Fiat Justitia», 2000. – 336 с.
57. Комаров В. Проблеми унормування нотаріальної діяльності / В. Комаров, В. Баранкова // Мала енциклопедія нотаріуса. — 2008. — № 4(40).— С. 7-15.
58. Коротков Д. Б. Основания возникновения и прекращения договорного представительства / Д. Б. Коротков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.jurvestnik.psu.ru/index.php/ru/vypusk-4-10-2010/7-2010-1201-13-31-58/-4-10-2010/185-osnovaniya-vozniknoveniya-i-prekrashheniyadogovornogo-predstavitelstva>.
59. Коротюк О.В. Зразки нотаріальних документів : навч.-практ. посібник / О.В. Коротюк. – Київ : Юрінком Інтер, 2012. – 414 с.
60. Красавчиков О. А. Гражданские организационно-правовые отношения [Текст] / О. А. Красавчиков // Советское государство и право. – 1966. – № 10. – С. 50–57.
61. Крат В. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені нотаріально посвідченою довіреністю / В. Крат // Мала енциклопедія нотаріуса.

— 2010. — №5(53) - С. 24-27 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.yurradnik.com.ua/stride/men/?m=archive&y=2010&mag=78&art>.

62. Кузьмишин А. Класифікація представництва і повноваження в громадянському праві // Хозяйство и право. – 2000. - № 8. – С. 27-36.

63. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : автореферат на здоб. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / І. М. Кучеренко ; НАН України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2004. – 475 с.

64. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: станом на 1 травня 2012 р. / за заг. ред. В.В. Богатиря. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 1024 с.

65. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/komentar/chky/chky-knuga1/chky-knuga1-pozd4/111-tskglava17/1948--244---.html>.

66. Пантелишина О. В. Правовое регулирование отношений представительства в гражданском праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. В. Пантелишина. – М., 2007. – 19 с.

67. Петрочко Ж. В. Теоретичні основи патронату над дітьми / Ж.В. Петрочко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2014. – № 1. – С. 83–90.

68. Погрібний С. Види юридичних фактів, що мають місце у механізмі правового регулювання договірних цивільних відносин / С. Погрібний // Теорія і практика інтелектуальної власності. – № 5. – 2008. – С. 45–52.

69. Представництво в Україні. Види довіреностей. – 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svs.co.ua/predstavnictvo-v-ukra%D1%97ni-vidi-dovirenostej.html>.

70. Ромовська З.В. Сімейний Кодекс України. Науково-практичний коментар. - К.: „Ін Юре”, 2003. – 532 с.

71. Серая А. Поняття і правова природа довіреності / І. Серая // Підприємництво, господарство і право. – 2016. - № 12. – С. 53-57.

72. Сохновский А. Ф. Правовое регулирование торгового посредничества в советском гражданском обороте: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А. Ф. Сохновский. – Саратов, 1972. – 18 с.
73. Спасибо-Фатеева І. В. Окремі проблеми представництва / І.В. Спасибо-Фатеева // Мала енциклопедія нотаріуса - 2005. - № 52. - С. 34-37.
74. Степанова Н. А. Прекращение представительских правоотношений / Н. А. Степанова // Российская юстиция. – 2008. – № 9. – С. 8-11.
75. Федорченко Н. В. Договір доручення: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Н. В. Федорченко ; НАН України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2004. – 22 с.
76. Філик Н.В. особливості інституту представництва в нотаріальному процесі / Н.В. Філик. – 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2011/statji_n4_21_2011/Filik_58.pdf.
77. Харитонов Є.О. Коментар до Цивільного Кодексу України від 16 січня 2003 р. <http://uristinfo.net/2010-12-27-04-58-59/256-npk-tsivilnij-kodeks-ukrayini-eo-haritonov.html>.
78. Харитонов Є.О. Коментар до Цивільного Кодексу України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uristinfo.net/2010-12-27-04-58-59/256-npk-tsivilnij-kodeks-ukrayini-eo-haritonov.html>.
79. Харитонов Є. О. Перші кодифікації цивільного законодавства в Україні XX і XXI століть : збереження старого чи початок нового права / Є. О. Харитонов // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 3. – С. 61–72.
80. Харитонов Е.О. Гражданское право. Частное право. Цивилистика. Физические лица. Юридические лица. Вещное право. Обязательство. Виды договоров. Авторское право. Представительство. – К.: А.С.К., 2001. – 830 с.
81. Харитонов Е.О. Гражданское право / Е. О. Харитонов, Н.А. Саниахметова. - К.: «А.С.К.», 2003. – 829 с.
82. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої,

В. Л. Яроцького. – Х., 2011. – Том 1. – 656 с.

83. Цивільне право України: Академічний курс: Підруч.: У двох томах / За загальною ред. Я.М. Шевченко. - К.: «Ін Юре», 2003. - Т.2. – 406 с.

84. Цивільне право України / За редакцією Ч.Н. Азімова, С.М. Приступи, В.І. Борисової, В.М. Ігнатенко. – Х.: Право, 2000. - Ч.1. – 365 с.

85. Цивільне право України: Загальна частина: підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – 5-те вид., стереотипне. – К. : Юрінком Інтер, 2017. – 976 с.

86. Цивільне право України : Академічний курс: підруч.: у 2 т. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – [Вид. 2-ге, доп. і перероб.] – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – Т. 1. – 696 с.

87. Цивільне право України : навч. посіб. [Текст] / кол. авторів ; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. – Львів : Львів. дер. ун-т внутрішніх справ, 2011. – 468 с.

88. Цивільне право України : навчальний посібник / Ю.В. Білоусов [та ін.]; за ред. Р.О.Стефанчука ; МОН України. – Київ: Правова єдність, 2009. – 536 с.

89. Цивільне право України. Загальна частина : підручник для студ. ВНЗ / Ю.Л. Бошицький; НАН України, Київ. ун-т права. – Київ: Ліра-К, 2013. – 759 с.

90. Цивільне право в Україні : курс лекц. [Текст] : у 6-ти томах / Р.Б. Шишка (кер. авт. кол.), О.Л. Зайцев, Є.О. Мічурін та ін. ; за ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. – Харків : Нац. ун-т внутрішніх справ, 2004. – Том 1. – 417 с.

91. Цивільне та сімейне право України : навч.-практ. посіб. – [Видання друге, перероблене та доповнене]. – / За ред. Є. О. Харитонова, А. І. Дрішлюка. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2003. – 640 с.

92. Цивільний кодекс з коментарями: науково-практичний коментар. <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk.html>.

93. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар / [заг. ред. Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова, Н. Ю. Голубєва]. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 740 с.

94. Цюра В.В. Інститут представництва в цивільному праві України: автореферат дисер. на здоб. наук. ступ. д. ю. н. / В.В. Цюра. – К., 2017. – 24 с.

95. Цюра В.В. Теоретичні питання інституту представництва в цивільному праві України: монограф. / В.В. Цюра. – К. : ФОП Мельник А. А., 2016. – 492 с.

96. Цюра В.В. Глава 17. Представництво / В.В. Цюра // Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України у 2 т. / О. В. Дзера, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць та ін. [5-те вид., переробл. і доп.]. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – Том 1. – С. 411–414.

97. Цюра В. В. Правові наслідки неналежного здійснення повноважень в межах недоговірної представництва / В.В. Цюра // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2016. – № 8. – С. 33–38.

98. Цюра В. Генеза дослідження інституту представництва у зарубіжній правовій доктрині / В. Цюра // Національний юридичний журнал: теорія та практика. – 2016. – С. 129-132.

99. Цюра В. В. Правова природа представницьких повноважень в контексті виникнення недоговірної представництва / В. В. Цюра // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – С. 36–44.

100. Цюра В. В. Соотношение воли и волеизъявления при осуществлении договорного представительства / В. В. Цюра // Visegrad Journal on Human Rights. – 2016. – № 4/2. – С. 213–218.

101. Цюра В. В. Представництво, посередництво, комісія та агентування: співвідношення правових понять / В. В. Цюра // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 3. – С. 84–88.

102. Цюра В. В. Правове регулювання відносин представництва в германській та романській системах приватного права / В. В. Цюра // Юридична Україна. – 2016. – № 3–4. – С. 17–24.

103. Шимон С.І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин: монограф. / С.І. Шимон. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 664 с.

104. Яніцька І.А. Правовий статус патронату як форми сімейного виховання / І.А. Яніцька // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 58. – С. 315–321.

105. Ясинок М.М. Представництво як міжгалузевий інститут: монографія / М.М. Ясинок, В.А. Кройтор, М.І. Логвиненко. – Суми : Мрія-1, 2006. – 180 с.

ДОВІРЕНІСТЬ

Місто Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна.

Першого березня дві тисячі сімнадцятого року.

Я, **ОСОБА 1, 01.01.1980** року народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків – **22222222**, місце проживання: вулиця Миру, будинок № 1 квартира № 2 місто Кропивницький Дніпропетровської області, (паспорт АК 123456, виданий 01.01.2001 року Саксаганським РВ Кропивницького МУ УМВС України у Дніпропетровській області), діючи свідомо та добровільно, без будь-якого примусу, як фізичного, так і психічного, перебуваючи при здоровому розумі та ясній пам'яті, вільно володіючи українською мовою, усвідомлюючи значення та правові наслідки своїх дій та керуючи ними, без впливу обману, з'явившись особисто за власним бажанням до приватного нотаріуса Кропивницького міського нотаріального округу **ОСОБА 3** за адресою: 123456, Дніпропетровська область, місто Кропивницький, проспект Миру, будинок № 41 приміщення № 3, яку як нотаріуса було обрано мною самостійно,

цією довіреністю уповноважую:

ОСОБУ 2, 01.01.1960 року народження, реєстраційний номер облікової картки платника податків – **11111111**, місце проживання: вулиця Миру, будинок № 1 квартира № 2 місто Кропивницький Дніпропетровської області, (паспорт АК 123457, виданий 01.01.2001 року Саксаганським РВ Кропивницького МУ УМВС України у Дніпропетровській області),

продати земельну ділянку площею 0,1000 га. (нуль цілих одна десятитисячна гектара); кадастровий номер: **1211000000:04:529:0098**; цільове призначення: **02.01 для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка)**; місце розташування: **Дніпропетровська область, місто Кропивницький, вулиця Георга Отса, 8ж (вісім ж).**

Для цього представнику(кам) надаються наступні права:

– представляти мої інтереси у будь-яких підприємствах, установах та організаціях, незалежно від форм власності та відомчого підпорядкування, в тому числі але не обмежуючись: органах державної реєстрації прав на нерухомість; районних та міських державних адміністраціях; органах місцевого самоврядування; Центрі надання адміністративних послуг; банківських установах; землепорядних установах будь-якої форми власності; територіальних органах Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру; бюро технічної інвентаризації; органах Державної міграційної служби та їх структурних підрозділах, житлово-експлуатаційних організаціях, а також представляти мене перед фізичними особами тощо;

– здійснювати нагляд за земельною ділянкою та мати вільний доступ до неї;

– подавати від мого імені будь-які документи та необхідні заяви, у тому числі, але не обмежуючись: заяви про належність мені земельної ділянки на праві особистої приватної власності; про кількість проданих мною об'єктів нерухомого майна за звітний податковий період; про відсутність обмежень та обтяжень щодо земельної ділянки; про державну реєстрацію прав тощо;

– замовляти та отримувати довідки та будь-які інші документи, оформлені на моє ім'я, у тому числі, але не обмежуючись: дозволи та документи щодо оцінки земельної ділянки; дублікати правовстановлювальних документів на земельну ділянку; витяги з Державного земельного кадастру про земельну ділянку; інформацію (витяг, довідку) про наявність або відсутність обмежень та обтяжень (сервітутів) стосовно земельної ділянки земельних ділянок; архівні довідки; витяги з технічної документації про нормативну грошову оцінку земельних ділянок; витяги (інформацію, інформаційні довідки) з Державного реєстру речових прав, а також будь-які інші документи за необхідністю;

– вчинити комплекс необхідних та належних за законом дій щодо вищевказаної земельної ділянки, у тому числі, але не обмежуючись: укласти договір на виготовлення технічної документації із землеустрою на умовах на розсудом представника, замовити та одержати відповідну технічну документацію; вирішувати питання встановлення меж земельних ділянок (з документальним оформленням цієї процедури);

– укласти та підписати договір купівлі-продажу вищевказаної земельної ділянки, визначаючи ціну та будь-які інші умови вищевказаного договору на свій власний розсуд, на свій розсуд вносити зміни та доповнення до укладеного договору, а також його розірвати;

– укласти та підписати договір про відкриття банківського (карткового рахунку) для здійснення розрахунків по договору купівлі-продажу вказаної земельної ділянки, здійснювати перерахування та зняття коштів (одержання грошей) по цьому рахунку;

– одержати належні мені від продажу вказаної земельної ділянки гроші і сплачувати передбачені умовами укладеного договору купівлі-продажу платежі;

– підписуватись за мене будь-де при виконанні цієї довіреності;

– узгоджувати всі питання, які можуть виникнути в процесі реалізації цієї довіреності;

– сплачувати належні з мене податки, збори та інші платежі;

– виконувати всі інші дії в межах та в обсязі, передбачених чинним законодавством України для такого роду уповноважень та які б належало виконувати мені, якби я самостійно займався(лась) зазначеним питанням.

Зміст ст.ст. 237 (Поняття та види представництва), 238 (Правочини, які може вчиняти представник), 239 (Правові наслідки вчинення правочину представником), 244 (Представництво за довіреністю), 247 (Строк довіреності), 248 (Припинення представництва за довіреністю), 249 (Скасування довіреності), 1000 (Договір доручення), 1003 (Зміст доручення), 1004 (Виконання доручення), 1005 (Особисте виконання договору доручення), 1006 (Обов'язки повіреного), 1007

(Обов'язки довірителя) Цивільного кодексу України, ст. ст. 22 (Спільна сумісна власність подружжя), 24 (Роздільне майно подружжя) Кодексу про шлюб та сім'ю України, ст. ст. 57 (Майно, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка), 59 (Здійснення дружиною, чоловіком права особистої приватної власності), 60 (Підстави набуття права спільної сумісної власності подружжя), 61 (Об'єкти права спільної сумісної власності), 65 (Право подружжя на розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя), 74 (Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі) Сімейного кодексу України, ст. 172 Податкового Кодексу України, мені довірителю, мені нотаріусом роз'яснено.

Ця довіреність видана на підставі договору доручення, укладеного в усній формі між довірителем та вказаним представником (представниками) і складена у двох примірниках, один з яких залишається на зберігання в справах приватного нотаріуса Кропивницького міського нотаріального округу **ОСОБА 3** за адресою: 50069, Дніпропетровська область, місто Кропивницький, проспект Миру, будинок № 41/3, а другий призначено для довірителя.

Довіреність видано строком на 7 (сім) років, з правом передоручення повноважень будь-яким третім особам.

Текст довіреності мною прочитано. Підтверджую, що ця довіреність відповідає моїм дійсним намірам створити відповідні юридичні наслідки.

Підпис _____

Посвідчувальний напис нотаріуса _____